

“Miten tukea nuoren sosiaalista osallistumista?”

Ryhmämuotoisen toimintaterapian kehittäminen
nuorisopsykiatriselle osastolle

Toimintaterapian koulutusohjelma
toimintaterapeutti
Opinnäytetyö
3.11.2008

Tiia Kalliola
Riikka Rättö

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto	
Toimintaterapian koulutusohjelma		Toimintaterapia	
Tekijä/Tekijät			
Tiia Kalliola ja Riikka Rättö			
Työn nimi			
Miten tukea nuoren sosiaalista osallistumista? Ryhmämuotoisen toimintaterapian kehittäminen nuorisopsykiatriselle osastolle			
Työn laji	Aika	Sivumäärä	
Opinnäytetyö	Syksy 2008	52 + 7 liitettä	
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli kehittää nuorisopsykiatrisen osaston ryhmämuotoista toimintaterapiaa. Työelämän yhteistyötahona oli nuorisopsykiatrisen sairaalaosasto ja työtä ohjasi osaston toimintaterapeutti. Suunnittelimme ja toteutimme toimintaterapiaryhmän, jonka tavoitteena oli nuorten sosiaalisen osallistumisen tukeminen. Tämä toteutui vuorovaikutustaitojen harjoittelun avulla. Keräsimme toteutuneesta ryhmästä tietoa ja arvioimme toteutuksen onnistumista sekä kehittämiskohteita.</p> <p>Hyödynsimme ryhmän suunnittelussa ja sosiaalisen osallistumisen määrittelyssä toimintaterapian inhimillisen toiminnan mallia. Käytimme ryhmän suunnittelussa ja havainnoinnissa kommunikaatio- ja vuorovaikutustaitojen arviointimenetelmää (ACIS). Siinä on määritelty vuorovaikutustaitoja sekä niiden suorittamiseen liittyviä kriteereitä. Suunnitellessamme ryhmän rakenteita ja vaiheita, hyödynsimme ryhmäprosessiin liittyvää teoriaa.</p> <p>Ryhmässä käsiteltiin erilaisia sosiaaliseen osallistumiseen liittyviä aiheita. Nuoret valitsivat aiheet laatimistamme teemoista. Tämä mahdollisti asiakaslähtöisen työskentelytavan. Teemat rakentuivat Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälisen luokituksen (ICF) pääluokan seitsemän (henkilöiden välinen vuorovaikutus ja ihmissuhteet) mukaan. Laadimme teemoille nimet, jotka olisivat nuorille ymmärrettäviä. Ryhmässä toinen opiskelijoista toimi havainnoitsijana ja toinen ohjasi ryhmää toimintaterapeutin kanssa. Tarkoitus oli, että toimintaterapeutin saaman kokemuksen myötä, hänen olisi helpompi ohjata vastaavanlaisia ryhmiä jatkossa.</p> <p>Keräsimme ryhmästä tietoa siihen osallistuneilta nuorilta ja heidän omahoitajiltaan sekä toimintaterapeutilta ja havainnoitsijalta. Ryhmässä käsitellyt teemat koettiin enimmäkseen ajankohtaisiksi ja liittyvän nuorten elämään. Ryhmällä koettiin olleen vaikutusta nuorten käyttäytymiseen arkitilanteissa. Nuoret kertoivat oppineensa esimerkiksi tulkitsemaan eleitä ja ilmeitä, etsimään vaihtoehtoisia ratkaisuja ongelmatilanteisiin sekä huomioimaan toisten mielipiteitä. Kehittämiskohteiksi nousivat moniammatillisen yhteistyön ja tiedonvaihdon kehittäminen. Jatkossa ryhmää voisi hyödyntää toimintamahdollisuuksien arvioinnissa esimerkiksi käyttämällä ACIS:ta aktiivisemmin. Opinnäytetyötä voivat hyödyntää nuorisopsykiatrisilla osastoilla työskentelevät toimintaterapeutit. Ryhmää voi myös muokata toimintaterapeutin ammatillisen harkinnan mukaan avohoidon tai sosiaalihuollon kontekstiin sopivaksi.</p>			
Avainsanat			
sosiaalinen osallistuminen, toimintaterapia, ryhmä, nuorisopsykiatria, vuorovaikutustaidot			

Degree Programme in		Degree
Occupational Therapy		Bachelor of Occupational Therapy
Author/Authors		
Tiia Kalliola and Riikka Rättö		
Title		
How to support social participation with adolescents? Developing an occupational therapy group in an adolescent psychiatric ward		
Type of Work	Date	Pages
Bachelor's thesis	Autumn 2008	52 + 7 appendices
<p>ABSTRACT</p> <p>The purpose of this bachelor's thesis was to develop an occupational therapy group as a part of an adolescent psychiatric ward's rehabilitation programme. Our bachelor's thesis was done in collaboration with the occupational therapist of an adolescent psychiatric ward. We planned and executed an occupational therapy group process, which had the goal of reinforcing the group members' social interaction skills. We gathered information about our group to evaluate its success and the areas that needed further development.</p> <p>We used the model of human occupation in planning the group meetings and defining social participation. We used the Assessment of Communication and Interaction Skills (ACIS) in planning the group meetings and observing group members. ACIS consists of definitions of social interaction skills and criteria observing for the performance of these skills. When planning the group's structure and stages, we used theories about group dynamics.</p> <p>The group meetings focused on the different aspects of social participation. Group members chose the subjects from themes we had made. This enabled a client-centred approach. The themes were derived from the seventh chapter (interpersonal interactions and relationships) of the International Classification of Functioning, disability and health (ICF). We named the themes so that they would be understandable for adolescents. During the group meetings one of us lead the group with the occupational therapist while the other was observing it. The goal was that the experience gained from the group meetings would help the occupational therapist to lead similar groups in the future.</p> <p>We gathered information about the group from the group members and their nurses, the occupational therapist and from the observer. The group themes were generally viewed as current topics and they were mostly related to the everyday lives of the adolescents. The group had an effect on the behaviour of its members. For example, some said they had learned to interpret expressions and gestures, find alternative solutions to problematic situations and consider other people's opinions. Multiprofessional collaboration was an area that still needed development. The group could also be a source of information for occupational therapy assessments. This bachelor's thesis can be used by occupational therapists working in adolescent psychiatric wards. An occupational therapist working in outpatient and social welfare settings can also adapt and use the group methods in their work.</p>		
Keywords		
social participation, occupational therapy, group, adolescent psychiatry, social interaction skills		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	YHTEISTYÖTAHONA NUORISOPSYKIATRINEN OSASTO.....	3
2.1	Nuoruusiän kehitys.....	4
2.2	Mielenterveyden häiriöt nuoruusiässä.....	5
3	SOSIAALINEN OSALLISTUMINEN RYHMÄSSÄ.....	7
3.1	Toimintaterapian näkökulma.....	9
3.2	Vuorovaikutustaidot.....	11
3.3	Taitojen oppiminen.....	12
3.4	Aikaisemmat tutkimukset.....	14
4	RISKIT JA EETTISET NÄKÖKULMAT.....	15
5	RYHMÄN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS.....	17
5.1	Ryhmän tavoite.....	17
5.2	Ryhmän jäsenten henkilökohtaiset tavoitteet.....	18
5.3	Ryhmässä käsiteltävät teemat.....	20
5.4	Ryhmän rakenne.....	26
5.5	Ryhmän vaiheet.....	32
6	RYHMÄSTÄ KERÄTTY TIETO JA KEHITTÄMISKOHTEET.....	37
6.1	Ryhmästä kerätty aineisto.....	37
6.2	Teematyöskentely ja kehittäminen.....	42
6.3	Ryhmän hyöty ja kehittäminen.....	43
6.4	Kehittämiskohteet.....	45
7	POHDINTA.....	46
	LÄHTEET.....	50

LIITTEET	Kuvaus ryhmäkerroista
	Lupa-anomus nuorille ja huoltajille
	Havainnointilomake
	Palaute ryhmäkerrasta
	Loppuhaastattelu nuorille
	Kysely omahoitajille
	Toimintaterapeutin haastattelu

1 JOHDANTO

Viime aikoina nuorten mielenterveydenhäiriöt ja syrjäytyminen ovat olleet paljon julkisessa keskustelussa. Kuluneen vuoden aikana tapahtuneet kouluammuskelutapaukset ovat myös nostaneet aiheen mediaan. Valtaosa suomalaisväestöstä on sitä mieltä, että syrjäytymisvaarassa oleville nuorille sekä mielenterveyskuntoutujille pitäisi keskittää nykyistä enemmän sosiaali- ja terveyspalvelujen resursseja (Mielenterveysbarometri 2007). Lasten ja nuorten osallisuuden lisääminen ja syrjäytymisen vähentäminen nimetäänkin tulevaisuuden tavoitteeksi sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämissuunnitelmassa (Kaste) vuosille 2008–2011. Kehittämisen keinoksi nimetään esimerkiksi lasten ja nuorten kehityksen tukeminen, jolla pyritään ehkäisemään aikuisuuden psykososiaalisia ongelmia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008: 14, 20.)

Nuoret kohtaavat sosiaalisissa suhteissaan erilaisia haasteita. Pääkaupunkiseudun nuorista 9 % kokee koulukiusaamista vähintään viikoittain ja 8 % osallistuu viikoittain kiusaamiseen. 10 %:lla nuorista ei myöskään ole yhtään läheistä ystävää ja 11 %:lla on keskusteluvaikeuksia vanhempiensa kanssa. (Kouluterveyskysely 2008: 11, 46.)

Opinnäytetyömme tarkoitus on kehittää nuorisopsykiatriselle osastolle ryhmämuotoista toimintaterapiaa, jossa käsitellään sosiaalista osallistumista ja vuorovaikutustaitoja. Sairaalajakso rajoittaa nuorten osallistumista sosiaaliin tilanteisiin ja suhteisiin. Hyvät vuorovaikutustaidot voivat helpottaa paluuta arkeen sairaalajakson jälkeen. Suunnittelimme ja toteutimme toimintaterapiaryhmän sekä arvioimme sen toteutusta. Ryhmän tavoitteena oli nuorten sosiaalisen osallistumisen tukeminen. Aihe valikoitui työelämän kehittämistoiveiden mukaisesti. Osastolla ei ollut toimintaterapiaryhmiä, mutta niiden kehittämisestä oltiin kiinnostuneita. Tarkoitus oli, että osaston toimintaterapeutti voisi jatkossa ohjata sosiaalista osallistumista tukevia ryhmiä hyödyntäen opinnäytetyötämme.

Teimme yhteistyötä nuorisopsykiatrisen osaston kanssa ja työtämme ohjasi osaston toimintaterapeutti. Suojataksemme ryhmään osallistuneiden nuorten yksityisyyttä, emme mainitse sairaalaan nimeä ja aluetta tai toimintaterapeutin nimeä tässä raportissa. Osastolla oli kahdeksan paikkaa ja yksi kriisipaikka. Ryhmä oli suljettu ja siihen osallistui vain osa osaston nuorista. Ryhmätilanteissa toinen meistä toimi havainnoitsijana ja toinen ohjasi ryhmää toimintaterapeutin kanssa.

Ryhmän perustana oli inhimillisen toiminnan mallin (MOHO eli Model Of Human Occupation, 2008) ihmiskuva ja näkemys toimintaterapiasta. Hyödynsimme ryhmän rakenteen ja vaiheiden suunnittelussa functional approach to groupwork in occupational therapy -mallia. Ryhmässä käsiteltiin erilaisia sosiaaliseen osallistumiseen liittyviä teemoja. Laadimme teemat toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälisen luokituksen (ICF eli International Classification of Function in disability and health, 2004) mukaan. Nimesimme teemat nuorten arkeen ja puhekieleen sopiviksi. Ensimmäisellä ryhmäkerralla nuoret valitsivat, mitä teemoja he halusivat ryhmässä käsiteltävän. Olimme liittäneet jokaiseen teemaan erilaisia vuorovaikutustaitoja, joita oli tarkoitus harjoitella ryhmäkerroilla. Taitojen luokittelussa hyödynsimme MOHO:n pohjautuvaa kommunikaatio- ja vuorovaikutustaitojen arviointimenetelmää (ACIS eli Assesment of Communication and Interaction Skills, 1998) ja sen määritelmiä taidoille.

Opinnäytetyön raportissa kuvaamme ensin nuorisopsykiatriaan ja sosiaaliseen osallistumiseen liittyvää teoretietoa ja sen hyödyntämistä ryhmän suunnittelussa. Kuvaamme myös ryhmän suunnittelua ja toteutusta ryhmäteorian mukaisesti. Lopuksi käsittelemme ryhmästä keräämäämme palautetta ja pohdimme mahdollisia kehittämiskohteita. Ryhmäkerroilla käytetyt toiminnot ja ajankäyttö on kuvattu liitteessä 1: Kuvaus ryhmäkerroista. Liitteen tarkoitus on auttaa lukijaa hahmottamaan ryhmäprosessin tavoitteita ja kulkua. Toimintaterapeutit voivat myös saada siitä ideoita sosiaalista osallistumista tukevien ryhmien suunnitteluun ja toteutukseen.

2 YHTEISTYÖTAHONA NUORISOPSYKIATRINEN OSASTO

Opinnäytetyöprosessi lähti liikkeelle kiinnostuksestamme ryhmämuotoiseen kuntoutukseen ja nuorisopsykiatriaan. Otimme yhteyttä useaan toimintaterapeuttiin, jotka työskentelevät nuorisopsykiatrisilla osastoilla selvittääksemme tarvetta ryhmämuotoisen toimintaterapian kehittämiseen. Tätä kautta löytyi yhteistyökumppani. Kyseessä oli kahdeksanpaikkainen osasto, jossa oli 13–17 -vuotiaita nuoria tutkimus- ja/tai hoitajaksolla. Lisäksi osastolla oli yksi kriisiapaikka. Sovimme tapaamisen, jossa keskustelimme osaston toimintaterapeutin kanssa mahdollisista kehittämiskohteista. Osastolla haluttiin panostaa ryhmämuotoiseen kuntoutukseen ja toimintaterapiaryhmiä ei sillä hetkellä ollut. Toimintaterapeutti kertoi osastolla toimivan kiinteän liikuntaryhmän ja aikaisemmin oli ollut myös keskusteluryhmä. Toimintaterapeutti koki, ettei työaika riitä toimintaterapiaryhmien suunnitteluun. Hän toivoi saavansa opinnäytetyöstä apua tulevien ryhmien suunnitteluun ja ohjaamiseen. Sovimme tapaamisella ryhmän toteuttamisesta osastolla sekä keskustelimme mahdollisista aiheista ryhmälle. Tämän pohjalta aiheeksi valikoitui kotiutumisryhmä. Toimintaterapeutti keskusteli osaston työryhmän kanssa opinnäytetyön toteuttamisesta osastolla ja aihe koettiin tarpeelliseksi.

Myöhemmissä keskusteluissa pohdimme olisiko osastolla ryhmän toteutuksen aikana tarpeeksi kotiutumisvaiheessa olevia nuoria, jotta ryhmä voitaisiin toteuttaa. Päätimme vaihtaa aihetta sellaiseksi, joka olisi ajankohtainen nuorille eri vaiheissa hoitoa. Toimintaterapeutti nosti esiin vuorovaikutustaitoihin ja nuorten sosiaalisiin suhteisiin liittyvät haasteet. Hän kertoi huomanneensa työssään, että osaston nuorilla oli usein jännitystä sosiaalisissa tilanteissa, esimerkiksi ryhmässä olemiseen ja hyväksytyksi tulemiseen liittyen. Vuorovaikutustaitojen harjoittelu olisi nuorille tärkeää, koska kotiutumisen jälkeen nuoren on uudelleen rakennettava ihmissuhteitaan tai joissain tapauksissa luotava kokonaan uudet ihmissuhteet. Vaihdoin aiheen sosiaalista osallistumista tukevaksi ryhmäksi, jonka ohjaisimme ja arvioisimme sen soveltuvuutta osaksi nuorisopsykiatrisen osaston toimintaterapiaa. Esittelimme opinnäytetyön ideaa yhteistyötaho-osaston henkilökunnan kehittämispäivänä ja saimme heiltä palautetta.

Emme kuvaa tässä raportissa ryhmään osallistuvia nuoria, joten kuvaamme nuoruusiän kehitykseen liittyviä näkökulmia sekä osaston nuorilla esiintyviä mielenterveyden häiriöitä. Pohdimme näitä erityisesti sosiaalisen osallistumisen näkökulmasta.

2.1 Nuoruusiän kehitys

Ryhmämme kannalta on tärkeää perehtyä nuorten erilaisiin sosiaalisiin suhteisiin ja niiden merkitykseen nuoruusiän kehityksessä. Nuoruusiän keskeinen tehtävä on siirtyminen lapsesta aikuiseksi. Nuori kokee monia muutoksia kehossaan, ajattelussaan ja ympäristössään. Nuoruudessa persoonallisuus muokkaantuu ja vakiintuu (Aalberg – Siimes 2007: 67). Nuori etsii itseään ja minuuttaan erilaisten roolikokeilujen avulla. Persoonallisuuden kehittymiseen liittyy myös sukupuoli-identiteetin muodostaminen. Hormonitoiminnan aktivoitumisen ja kehossa tapahtuvien muutosten myötä, nuori joutuu pohtimaan uudelleen suhdetta kehoonsa ja seksuaalisuuteensa. (Rantanen 2004: 46–49.)

Nuoruudessa erilaiset sosiaaliset suhteet nousevat keskeiseen asemaan. Vanhemmista irrottautumisen prosessi käynnistyy ja ystävyys- ja seurustelusuhteet tulevat tärkeiksi. Ystävillä on myös suuri merkitys nuoren persoonallisuuden ja identiteetin kehittämisessä. (Rantanen 2004: 46–47.) Yksi nuoruusiän liittyvä tehtävä onkin kypsiin suhteiden luominen molempiin sukupuoliin (Lougher 2001: 153). Emme ole ennalta määritelleet ihmissuhteita, joihin ryhmässä paneudutaan. Nuoret saavat itse valita ihmissuhteet joita käsitellään. Tarkoituksena on, että käsiteltävät teemat voisivat linkittyä nuorille merkityksellisiin ihmissuhteisiin.

Yksi nuoruusiän liittyvä kehitystehtävä on tunne-elämän itsenäisyyden saavuttaminen suhteessa omiin vanhempiin ja muihin aikuisiin (Lougher 2001: 153). Lapsuudessa suhde vanhempiin on tärkein ihmissuhde, mutta nuoruudessa suhteet ikätovereihin nousevat keskeiseen asemaan ja nuori alkaa irrottautua vanhemmistaan (Aalberg – Siimes 2007: 71). Vanhemmista irrottautuminen voi usein ilmetä ristiriitaisena käytöksenä. Nuori voi käyttäytyä normien vastaisesti ja vastustaa aikuisia, mutta toisaalta hän voi turvautua lapsena opittuihin käyttäytymismalleihin, joissa haetaan vanhemmilta tyydytystä. (Rantanen 2004: 46–47.) Emme tiedä ryhmään osallistuvien nuorten perhetaustoista ja missä vaiheessa vanhemmista irrottautumisen prosessi heidän kohdallansa on. Ryhmässä ohjaajan on oltava herkkänä sille, mitä nuoret haluavat tästä suhteesta tuoda esiin. Aloite näiden asioiden käsittelyyn pitäisi tulla nuorilta.

Nuoruudessa kaveri- ja ystävyysuhteet nousevat lapsi-vanhempi suhteen rinnalle tuoden nuoren tarvitsemaa tukea ja läheisyyttä. Ystävät valikoituvat usein sen perusteella, kuinka samanlaisia he ovat suhteessa henkilöön itseensä. Nuoruudessa

psyykkiset ominaisuudet, kuten kiinnostukset, asenteet, arvot ja persoonallisuus, nousevat ystävyysuhteissa tärkeiksi tekijöiksi. Usein läheisimmät ystävyysuhteet ovat samaa sukupuolta olevien nuorten välillä. Ystävyysuhteet vastakkaista sukupuolta olevien nuorten kanssa ovat myös tärkeitä ja iän myötä ne muuttuvat intiimimmiksi. Läheisissä ystävyysuhteissa harjoitellaan niitä taitoja, joita tarvitaan parisuhteissa. (Sigelman – Rider 2006: 407–408.) Ystävyysuhteet ja erityisesti niiden puute voivat olla nuorelle vaikeita asioita. Voi olla, että ryhmän jäsenet ovat kokeneet kiusaamista, ja sitä voi esiintyä myös ystävyysuhteiden sisällä. Tässä asiassa myös on edettävä nuorten sanelemassa tahdissa.

Nuoruudessa kahdenkeskeisten ystävyysuhteiden lisäksi erilaiset ryhmät ovat tärkeässä asemassa. Nuoret hakevat vertaisryhmistä tukea vanhemmista irrottautumiseen. Ryhmä on tärkeä väline nuoren identiteetin rakentamisessa. Ryhmässä nuori oppii hallitsemaan impulssejaan sekä saa apua yksinäisyyden ja ahdistuksen hallintaan. Ryhmien ulkopuolelle jäämisen on todettu häiritsevän nuoren psyykkistä kehitystä. (Aalberg – Siimes 2007: 71–73.) Ryhmän vaikutus nuoreen riippuu kuitenkin paljolti siitä, mikä ryhmän jäseniä yhdistävä tekijä on. Esimerkiksi on tutkittu, että nuoret, joiden ystäväpiirissä ilmenee rikollista toimintaa, ovat alttiimpia itsekkin rikollisuuteen ja masentuneisuuteen. Ryhmien vaikutus voi siis olla nuoren kehitystä tukeva tai haittaava riippuen ryhmää yhdistävistä tekijöistä. (Sigelman – Rider 2006: 408–409.) Vertaistuki on tärkeä elementti toteutuvassa ryhmässä. Tarkoitus on luoda turvallinen ryhmä, jossa nuoret voivat kokea yhteenkuuluvuutta ja tuntea etteivät he ole yksin ongelmiansa kanssa.

2.2 Mielenterveyden häiriöt nuoruusiässä

Nuorisopsykiatrinen hoito voi toteutua sairaalajaksoina ja/tai avohoidon käynteinä. Emme kuvaa työssämme avohoidon toimintaa, koska ryhmä toteutuu sairaalaosastolla. Vuonna 2006 nuorisopsykiatrasta sairaalahoitoa sai 1691 nuorta, joka on suhteessa koko väestöön 0.3/1000 nuorta (Stakes 2006: 3). Nuorisopsykiatrasta hoitoa saaneiden määrä on ollut kasvussa. Esimerkiksi vuonna 2000 hoitoa sai 1122 nuorta ja vuoteen 2002 mennessä määrä oli kasvanut 330 nuorella. Tämän jälkeen nuorisopsykiatrasta hoitoa saaneiden nuorten määrä on kasvanut 239 nuorella neljässä vuodessa. (Stakes 2004: 3.) Hoitajaksoja oli vuonna 2006 yhteensä 2088 ja niiden keskimääräinen pituus oli 47 vuorokautta. (Stakes 2006: 3.)

Työhön liittyvien eettisten näkökulmien vuoksi emme tässä kuvaa ryhmän jäsenten henkilökohtaisia haasteita. Sen vuoksi kuvaamme yhteistyötahosairaalassa esiintyviä nuorten mielenterveyden häiriöitä. Pohdimme tässä yhteydessä sairauksien vaikutuksia nuoren sosiaaliseen osallistumiseen. Yhteistyötahosairaalan osaston nuorilla yleisimmät mielenterveyden häiriöt ovat masennus, masennusoireinen käytöshäiriö, psykoosi, erityyppiset syömishäiriöt ja itsetuhokäyttäytyminen. Emme perehdy nuoruusiän psykooseihin, koska ryhmään osallistujiksi ei valita henkilöitä, joilla on psykoosi. Psykoosissa henkilön kyky erottaa mielen sisäistä todellisuutta ulkoisista realiteeteista on häiriintynyt. Tämä vaikuttaa kokonaisvaltaisesti henkilön elämään, esimerkiksi hänen kykyynsä toimia vuorovaikutustilanteissa ja osallistua ryhmämuotoiseen toimintaan. Tärkeintä olisi ensin hoitaa psykoosia muun muassa tarvittavalla lääkityksellä ennen sosiaalisten taitojen opettelua. (Rantanen 2004: 301–305.) Tilanteessa, jossa psykoosilääkitys on aloitettu eikä nuori tuo voimakkaasti harhojaan esiin, ryhmään osallistuminen on mahdollista toimintaterapeutin harkinnan mukaan.

Masennustilan eli depression tyypilliset oireet nuoruusiässä ovat samantyyppisiä kuin aikuisillakin. Masennustilan keskeinen oire on mielialan lasku ja muita oireita ovat voimattomuus, heikentynyt kyky nauttia, tuntea mielenkiintoa ja keskittyä sekä itsetunnon ja -luottamuksen heikentyminen. Masennustilat luokitellaan lievään, kohtalaiseen tai vaikeaan. Masennustila vaikuttaa myös nuoren sosiaalisiin suhteisiin. Taudinkuvaan liittyy usein vetäytymistä sosiaalisista tilanteista. Väsyminen ja aktiivisuuden väheneminen vaikeuttavat myös sosiaalisten kontaktien ylläpitämistä. (Räsänen 2004: 218–219.)

Masennusoireisessa käytöshäiriössä ilmenee sekä masennuksen että käytöshäiriön oireita. Edellä mainittujen masennusoireiden lisäksi taudinkuvaan liittyy jatkuvaa epäsosiaalista käyttäytymistä, aggressiivisuutta tai muutoin poikkeavaa käytöstä. Tyypillisiä oireita nuorilla ovat varastelu, aggressiivinen käyttäytyminen, haluttomuus mennä kouluun, toisten omaisuuden tuhoaminen, tulen sytyttäminen sekä päihteiden käyttö. Masennusoireinen käytöshäiriö vaikuttaa sosiaaliseen osallistumiseen, sillä siihen liittyy vetäytyminen sosiaalisista tilanteista ja toisaalta sosiaalisten normien vastainen käyttäytyminen. (Moilanen 2004: 265–268.)

Syömishäiriössä nuoren suhde ruokaan muuttuu ja siitä tulee keino säädellä ulkonäköä, kehon muotoa ja kokoa. Yleisimmät syömishäiriöt ovat laihuushäiriö eli anorexia

nervosa ja ahmimishäiriö eli bulimia nervosa. Laihuushäiriöön liittyy liiallinen laihduttaminen sekä sairaudentunnottomuus. Nuori kokee olevansa terve eikä tunnista aliravitsemustilaansa. Ahmimishäiriöön liittyy halu laihtua, mutta toisaalta myös kontrolloimatonta ruoan ahmimista. Ahmimiskohtauksen jälkeen nuori voi pyrkiä välttämään lihomista käyttämällä ummetuslääkkeitä tai oksentamalla. Nuori on tietoinen epätavallisesta syömiskäyttäytymisestään, mutta häpeän ja syyllisyyden tunteet vaikeuttavat asiasta puhumista. Tyypillisimmin syömishäiriöt alkavat juuri nuoruusiässä. Syömishäiriöt voivat vaikuttaa sosiaaliseen osallistumiseen välillisesti esimerkiksi siten, että ystäville ei jää aikaa laihduttamiselta. Lisäksi kulttuurissamme ruokailulla on tärkeitä sosiaalisia merkityksiä, ja ruoasta kieltäytyminen voi aiheuttaa muissa kielteisiä tunnereaktioita. (Marttinen – Kaltiala-Heino 2007: 606–608.)

Itsetuhokäyttäytymisellä tarkoitetaan ajatuksia tai tekoja, jotka liittyvät itsensä vahingoittamiseen tai itsemurhaan. Useimmiten itsetuhokäyttäytyminen liittyy masennukseen tai muihin mielenterveyden häiriöihin. Itsetuhokäyttäytyminen voi ilmetä suoranaishaluna tappaa itsensä, kuvitelmina omasta kuolemasta tai omasta turvallisuudesta piittaamattomana käyttäytymisenä. Nuorella ilmenee usein epäsosiaalista käyttäytymistä sekä koulu- ja seurustelusuuhdeongelmia. (Räsänen 2004: 227–228.)

Kaikki edellä mainitut mielenterveyden häiriöt vaikuttavat eri tavoilla nuoren sosiaalisiin suhteisiin. Useimmiten häiriöihin liittyy eristäytävää ja epäsosiaalista käyttäytymistä. On huomioitava myös osastojakson vaikutus nuoren sosiaalisiin suhteisiin. Osastojakson aikana nuorella ei ole mahdollisuutta osallistua hänen elämäänsä normaalisti kuuluviin sosiaalisiin tilanteisiin, ja niihin palaaminen osastojakson jälkeen voi olla vaikeaa.

3 SOSIAALINEN OSALLISTUMINEN RYHMÄSSÄ

Ryhmän tarkoitus on *nuorten sosiaalisen osallistumisen tukeminen*. Tätä varten on määriteltävä mitä sosiaalisella osallistumisella tarkoitetaan sekä mitä tarvittavat taidot ovat ja miten niitä voi oppia. Käytämme sosiaalisen osallistumisen käsitteen jäsentelyyn toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälistä luokitusta (International Classification of Function, eli ICF). Lisäksi käytämme toimintaterapian viitekehystä,

sillä ICF on tarkoitettu luokitukseksi, eikä minkään tietyn ammattikunnan malliksi. Hyödynnämme ryhmässä inhimillisen toiminnan mallin (Model Of Human Occupation, eli MOHO) teoriapohjaa ja ihmiskuvaa. Määrittelemme vuorovaikutustaidot myös MOHO:n mukaisesti. Lopuksi perehdymme vuorovaikutustaitojen oppimiseen psykologian näkökulmasta, koska tätä aihetta ei suoranaisesti käsitellä MOHO:ssa. Tutustumme myös aiheeseen liittyviin aikaisempiin tutkimuksiin.

Hyödynnämme sosiaalisen osallistumisen käsitteen jäsentelyssä ja teemojen muodostamisessa ICF-luokitusta. ICF on Maailman terveysjärjestö WHO:n julkaisema luokitus, joka kuvaa ”toiminnallista terveydentilaa ja terveyteen liittyvää toiminnallista tilaa” (ICF 2004:3). Valitsimme ICF:n luokittelun tueksi, koska siinä on selkeästi jäsennelty sosiaalisen osallistumisen eri alueita. ICF tarjoaa myös yhteisen kielen eri sosiaali- ja terveysalan ammattiryhmille. (ICF 2004: 5).

ICF on moniportainen luokitusjärjestelmä, jossa on kaksi pääosaa: *toimintakyky ja toimintarajoitteet* sekä *kontekstuaaliset tekijät*. Ensimmäinen osa (*toimintakyky ja toimintarajoitteet*) jaetaan kahteen osa-alueeseen, jotka ovat *ruumiin/kehon toiminnot ja ruumiin rakenteet*, sekä *suoritukset ja osallistuminen*. *Kontekstuaalisiin tekijöihin* sisältyy taas *ympäristö- ja yksilötekijät*, joista jälkimmäistä ei luokitella ICF:ssa. Kukin osa-alue on jaettu pääluokkiin ja ne edelleen moniportaisiin alaluokkiin. Aiheemme kannalta merkityksellisin osa-alue on *suoritukset ja osallistuminen*, johon kuuluu yhdeksän pääluokkaa. (ICF 2004: 11–17, 30.) ICF:ssa osallistumisen määritellään ”osallisuutena elämän tilanteisiin” (ICF 2004:10). Sosiaalinen osallistuminen viittaa siis osallisuuteen niihin tilanteisiin joihin liittyy kanssa käymistä toisen osapuolen tai toisten osapuolten kanssa.

Sosiaalista osallistumista käsitellään ICF:ssa osa-alueen *suoritukset ja osallistuminen* pääluokassa 7: *henkilöiden välinen vuorovaikutus ja ihmissuhteet*. Sen alaluokkia ovat *henkilöiden välinen yleisluontoinen vuorovaikutus* ja *henkilöiden välinen erityinen vuorovaikutus*. Näistä ensimmäisessä on luokiteltu vuorovaikutustilanteisiin ja ihmissuhteisiin liittyviä tekijöitä ja jälkimmäisessä erityyppisiä ihmissuhteita. (ICF 2004: 157–161.) Valitsimme ryhmässä käsiteltäviksi teemoiksi kohtaan *henkilöiden välinen yleisluontoinen vuorovaikutus* kuuluvat alaluokat ja niihin liittyvät taidot. Valitsimme nämä, koska ne ovat sovellettavissa monenlaisiin ihmissuhteisiin kun taas kohdan *henkilöiden välinen erityinen vuorovaikutus* alaluokat liittyvät aina johonkin

tiettyyn ihmissuhteeseen. Käsittelemme alaluokkia tarkemmin teemojen suunnittelun yhteydessä luvussa 5.3.

3.1 Toimintaterapian näkökulma

Hyödynnämme ryhmän suunnittelussa ja toteutuksessa inhimillisen toiminnan mallia (MOHO). MOHO on asiakaslähtöinen systeemiteoriaan pohjautuva malli, jossa ihmistä tarkastellaan kolmen eri näkökulman: tahdon, tottumuksen ja suorituskyvyn kautta. Lisäksi ympäristön olosuhteet vaikuttavat ihmisen toimintaan. (Kielhofner 2008: 12, 24.) Tahto määritellään ihmisen motivoitumisena toimintaan. Tähän liittyy henkilön arvot, kiinnostuksen kohteet, sekä henkilökohtainen vaikuttaminen, joka tarkoittaa henkilön käsitystä omista kyvyistään ja vaikuttamismahdollisuuksistaan. Henkilön tahto (arvot, kiinnostuksen kohteet, henkilökohtainen vaikuttaminen) kehittyy ja muuttuu kokemusten, valintojen, odotusten sekä tulkintojen myötä. (Kielhofner 2008: 34–35.) Tottumus tarkoittaa samoina toistuvia arjen toimintamalleja. Tottumuksia ohjaavat henkilön tavat ja roolit, sekä ympäristön vaikutukset. (Kielhofner 2008: 52.) Suorituskyky tarkoittaa henkilön kykyä suoriutua erilaisista toiminnoista. Tähän vaikuttavat objektiiviset fyysiset ja psyykkiset ominaisuudet, sekä henkilön subjektiivinen kokemus fyysisistä ja psyykkisistä ominaisuuksistaan. (Kielhofner 2008: 68.) Ympäristö määritellään tietyinä fyysisenä, sosiaalisena, kulttuurisena, ekonomisena ja poliittisena kontekstina, joka vaikuttaa toimintaan. Ympäristön vaikutukset voivat olla toimintaa mahdollistavia tai rajoittavia. Se voi tarjota resursseja toiminnan suorittamiseen, tai esittää siihen vaatimuksia. Toiminnallisissa tilanteissa henkilöön välittömästi vaikuttavat ympäristön tekijät ovat esineet, tilat, sosiaaliset ryhmät sekä toiminnalliset tehtävät. (Kielhofner 2008: 86–87.)

Kielhofner (2008: 101–102) käyttää osallistumisesta *toiminnallisen osallistumisen* -termiä. Tämä liittyy MOHO:ssa toiminnan tasoihin. Edellisessä kappaleessa on kuvattu ihmiskäsitys, sekä ympäristön vaikutukset. Toiminnan tasot viittaavat käytännön toiminnallisiin tilanteisiin, johon henkilön sisäiset tekijät (tahto, tottumus ja suorituskky) sekä ympäristö vaikuttavat. Toiminnan tasoja ovat toiminnallinen osallistuminen ja – suoriutuminen, sekä toiminnalliset taidot. Nämä kolme tasoa ovat läsnä kaikessa toiminnassa. Toiminnallinen osallistuminen on näistä tasoista laaja-alaisin ja siihen kuuluu osallistuminen sosiokulttuurisesti tärkeisiin toimintoihin tai sellaisiin toimintoihin, jotka ovat oman hyvinvoinnin kannalta tarpeellisia tai

motivoivia. Toiminnallinen suoriutuminen tarkoittaa tietyn toiminnan toteuttamista ja taidot viittaavat niihin yksittäisiin tekoihin, joita toiminta vaatii. (Kielhofner 2008: 101–102.) Näkemyksemme mukaan MOHO:n käsityksessä toiminnallisesta osallistumisesta on yhteneväisyyksiä ICF:n osallistumisen käsitteen kanssa. Esimerkiksi molemmissa osallistumisen käsitteeseen sisältyy suoriutumisen näkökulma. MOHO:ssa osallistuminen rajataan koskemaan toiminnallisia tilanteita, mikä on myös toimintaterapeuttien kiinnostuksen kohteena. (Kielhofner 2008: 521.) Tässä työssä sosiaalisella osallistumisella viitataan toiminnallisen osallistumisen käsitteeseen sosiaalisissa tilanteissa.

MOHO:n mukaan toiminta vaikuttaa henkilön toiminnalliseen identiteettiin sekä toiminnalliseen pätevyyteen. Toiminnallisella identiteetillä tarkoitetaan henkilön käsitystä itsestään toimijana sekä siitä minkälainen toimija hän tulevaisuudessa haluaisi olla. Tähän vaikuttaa henkilön toiminnallisen osallistumisen historia. Toiminnallinen pätevyys tarkoittaa henkilön kykyä ylläpitää toiminnallisen identiteettinsä mukaista toiminnallista osallistumista. Toiminnallinen adaptaatio on toiminnan tavoite. Siinä henkilön toiminnallinen identiteetti on myönteinen ja hän myös toimii sen mukaisesti (toiminnallinen pätevyys). (Kielhofner 2008: 106–107.)

MOHO on ollut lähtökohtana myös Yhdysvaltain toimintaterapeuttiliiton (AOTA) mallin occupational therapy practice framework (jatkossa framework-malli) kehittämisessä. MOHO:n käsitteet ovat olleet pohjana framework-mallin käsitteiden luomiselle. Molempien mallien käsitykset toimintaterapiasta ovat yhteneväisiä. (Kielhofner 2008: 525.) Framework-mallissa sosiaalista osallistumista käsitellään laajasti ja siksi tutustumme myös tämän mallin määritelmän sosiaaliselle osallistumiselle. Sosiaalisella osallistumisella viitataan henkilön käyttäytymismalleihin niissä tilanteissa, joissa hän on vuorovaikutuksessa toisten kanssa tietyssä sosiaalisessa kontekstissa. Sosiaaliseen osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä ovat toiminnan vaatimukset, suoriutumiseen tarvittavat taidot, henkilön käyttäytymistavat, henkilökohtaiset tekijät sekä ympäristö. Tässä määritelmässä suoriutumiseen liittyen korostetaan taitojen merkitystä ja ne ovat yksi osallistumiseen vaikuttavista tekijöistä. Taitojen kehittäminen nähdäänkin framework-mallissa toimintaterapian tärkeimpänä keinona vaikuttaa sosiaaliseen osallistumiseen. (Santoro – Sobocinski – Klippel-Tancreti 2008: 423–425.)

3.2 Vuorovaikutustaidot

Taidot ovat kiinteästi yhteydessä suoriutumisen ja osallistumisen käsitteisiin. Framework-mallin mukaan taitojen kehittämällä voidaan vaikuttaa sosiaaliseen osallistumiseen (Santoro ym. 2008: 423–425). Inhimillisen toiminnan mallissa (MOHO) taidot, suoriutuminen ja osallistuminen liittyvät yhteen ja niitä nimitetään toiminnan ulottuvuuksiksi. Taidot jaotellaan kolmeen tyyppiin: motorisiin, prosessuaalisiin sekä kommunikaatio ja vuorovaikutustaitoihin. Näistä viimeinen liittyy sosiaaliseen osallistumiseen. (Kielhofner 2008: 101–103, 523.)

Hyödynnämme kommunikaatio- ja vuorovaikutustaitojen arviointimenetelmää, ACIS:ta, taitojen määrittelyssä, koska siinä vuorovaikutustaitoja on eritelty tarkemmin kuin MOHO:ssa. ACIS, eli The Assessment of Communication and Interaction Skills, on arviointimenetelmä, jossa havainnoidaan asiakkaan suoriutumista kommunikaatio ja vuorovaikutustilanteista. ACIS:n avulla saadaan profiili asiakkaan vahvuuksista ja heikkouksista sekä laadullista kuvausta asiakkaan ongelmista. Vuorovaikutustaidot jaetaan kolmeen osa-alueeseen, jotka ovat fyysisyys, tiedon vaihto ja vastavuoroisuus. (Forsyth – Salamy – Simon – Kielhofner 1998: 9-12.) Jokaiseen osa-alueeseen kuuluu taitoja, jotka on eritelty tarkemmin taulukossa 1.

ACIS on standardoitu arviointimenetelmä, jonka luotettavuutta on tutkittu ulkomailla, mutta Suomessa hyvin vähän. Esimerkiksi Forsyth, Lai, Kielhofner (1999) Tutkivat englanninkielisen ACIS:n mittausominaisuuksia. ACIS:ta on tutkittu ja se on standardoitu myös ruotsin olosuhteisiin, esimerkiksi Haglund ja Thorell (2004) tutkivat ruotsinkielisen ACIS-S:n käyttöä eri havainnointi-ympäristöissä, erityisesti psykiatrisessa hoidossa. Suomenkielistä virallista versiota ei ole, mutta aiheesta on tehty muutama opinnäytetyö. Romppanen (2001) tutki ACIS:n käyttöä nuorten päihdeidenkäyttäjien arvioinnissa. Hän pohti nuorten vuorovaikutuksen erityispiirteitä ja miten näitä tulisi ottaa huomioon arvioinnissa. Tuloksena oli, ettei nuoria voi täysin arvioida aikuisten kriteereillä, koska nuorten tapa käyttää kieltä ja kehoa on erilainen. Tähän on kiinnitettävä huomiota, kun hyödynnämme ryhmässä ACIS:ta. Vuorovaikutustaitojen havainnoinnin kriteereitä sovelletaan huomioiden nuorten kulttuuri. Toinen aiheeseen liittyvä opinnäytetyö on Ahtelan, Katajisto-Korhosen, Kivekkään (2005) tutkimus, jossa kerättiin toimintaterapeuttien kokemuksia ACIS:n käytöstä mielenterveyskuntoutujien parissa.

TAULUKKO 1. Kommunikaatio- ja vuorovaikutustaidot (Forsyth ym. 1998: 25.)

FYYSINEN OSA-ALUE	TIEDONVAIHDON OSA-ALUE	VASTAVUOROISUUDEN OSA-ALUE
Fyysinen kontakti: <i>Fyysisen kontaktin ottaminen toisiin</i>	Ääntäminen: <i>Selkeän ja ymmärrettävän puheen tuottaminen</i>	Yhteistyö: <i>Yhteisen tavoitteen saavuttamisen edesauttaminen omalla käytöksellään</i>
Katse: <i>Katseen käyttö vuorovaikutuksessa</i>	Puolensa pitäminen: <i>Halujen, kieltäytymisen, vaatimusten ja toiveiden ilmaisu</i>	Mukautuminen: <i>Sosiaaliin normeihin mukautuminen</i>
Ilmeet ja eleet: <i>Kehon käyttö sanallisen informaation tehostamiseksi/ tarkentamiseksi</i>	Kysyminen: <i>Asiaan kuuluvan henkilökohtaisen- tai asiatiedon pyytäminen</i>	Huomion keskittäminen: <i>Tarkkaavaisuuden suuntaaminen</i>
Huomion suuntaaminen: <i>Huomion kohdistaminen toisiin ihmisiin ja/tai yhteisiin toimintoihin</i>	Sitoutuminen: <i>Aktiivinen osallistuminen vuorovaikutukseen</i>	Kontakti muihin: <i>Pyrkimys luoda käyttäytymisellään miellyttäviä suhteita</i>
Asennot: <i>Kehon eri asentojen hallinta</i>	Itseilmaisu: <i>Tarkoituksenmukaisten tunnetilojen ja asenteiden osoittaminen</i>	Muiden kunnioittaminen: <i>Muiden reaktioihin tai pyyntöihin sopeutuminen</i>
	Puheen säätely: <i>Puheen voimakkuuden ja painottamisen säätely</i>	
	Tiedon jakaminen: <i>Henkilökohtaisen- tai asiatiedon jakaminen</i>	
	Puhuminen: <i>Ymmärretyksi tuleminen sanojen, ilmaisujen ja lauseiden käytön avulla</i>	
	Puheen ylläpito: <i>Puheen ylläpito sopivan ajan</i>	

Ryhmän teemojen suunnittelussa, luvussa 5.3. käsittelemme näitä taitoja ja yhdistämme niitä teemoihin.

3.3 Taitojen oppiminen

Ohjaajan on tiedettävä miten vuorovaikutustaitoja opitaan ja opetetaan, jotta hän voi suunnitella ja toteuttaa vuorovaikutustaitoja käsittelevän ryhmän. Taitojen opettelu tarkoitus on, että ne siirtyisivät osaksi nuorten arkea ja siten vaikuttaisivat heidän sosiaaliseen osallistumiseensa. Psykologiakirjallisuudessa on nimetty erilaisia oppimisteorioita, joita ovat behavioristinen, kognitiivinen, humanistinen sekä

konstruktiivinen tai sosiokonstruktiivinen suuntaus. Nykyään sosiokonstruktiivinen näkemys on saanut paljon kannatusta ja sitä sovelletaan opetuksessa. (Opetus-Opiskelu-Oppimiskäsityksistä 2004.) Valitsimme sosiokonstruktiivisen näkemyksen, koska siinä korostetaan vuorovaikutuksen merkitystä oppimisessa. Sosiaalinen kanssakäyminen mahdollistaa oppimista, eli tietojen ja taitojen rakentumista sekä tukee sopeutumista omaan kulttuuriinsa. (Kauppila 2007: 114.) Sosiokonstruktiivisen oppimiskäsityksen mukaan vuorovaikutustaitoja opitaan sosiaalisten tilanteiden, mallien ja saatavissa olevan tiedon avulla (Kauppila 2005: 142).

Mallintamisella tarkoitetaan sosiaalista tilannetta, jota henkilö seuraa sivusta ja jonka kautta hän oppii vuorovaikutustaitoja. Oppiminen voi toteutua myös jäljittelyinä, jolloin havainnoiva henkilö saa tilanteesta mallin miten toimia vastaavanlaisissa tilanteissa. Mallintamisen kautta voi myös oppia haitallisia käyttäytymistapoja, joten ohjaajien tulee kiinnittää erityistä huomiota keskinäiseen vuorovaikutukseensa ryhmässä, sekä tapaan, jolla he kohtaavat nuoria. (Kauppila 2005: 147.)

Rooliharjoitusten, eli sosiaalisten tilanteiden havainnoinnin ja harjoittelun, avulla voi myös oppia vuorovaikutustaitoja. Rooliharjoituksissa ryhmän jäsenet itse harjoittelevat erilaisia sosiaalisia tilanteita eri rooleissa. Harjoiteltavien tilanteiden tulee olla sellaisia, jotka liittyvät ryhmän jäsenten arkielämään. Ryhmän jäsenet voivat myös vuorotellen havainnoida rooliharjoitusten toteutumista. Havainnoitsijat voivat antaa palautetta tilanteen esittäjille ja oppia havaitsemaan onnistunutta vuorovaikutusta. (Kauppila 2005: 148–149.)

Kognitiivisen opettamisen ajatuksia, eli vuorovaikutustaitojen tiedollista oppimista, voi myös hyödyntää vuorovaikutustaitojen opettamisessa. Esimerkiksi ryhmän jäsenet voivat harjoitella erottamaan toisistaan tunteen, ajatuksen ja teon. Tarkoitus on oppia tunnistamaan ja hyväksymään itsessään heräävät tunteet ja oppia säätelemään niistä seuraavia tekoja. (Kauppila 2005: 156–157.)

Vuorovaikutustaitoja opetellessa on hyödyllistä harjoitella taitoja myös arkitilanteissa, jotta taidot siirtyisivät käytäntöön (Kauppila 2005: 132–133). Ryhmässä nuorille annettiin vihkot, joihin he voisivat kirjoittaa ryhmäkerroilla tai niiden ulkopuolella. Nuoret kirjasivat vihkoon tilanteita, joissa he olivat harjoitelleet vuorovaikutustaitoja. Mikäli sellaisia tilanteita ei ollut ilmennyt, he saivat myös muistella jotain vanhaa tilannetta. Edellisen kerran aihe käytiin läpi kunkin ryhmäkerran aluksi ja halutessaan

sai jakaa kokemuksiaan taitojen soveltamisesta arjessa. Jokaisen ryhmäkerran lopuksi kirjattiin vihkoon päivän teema. Jos nuoren vointi ei sallinut taitojen harjoittelua arjessa, hänelle jäi kuitenkin muisto siitä, mitä ryhmässä oli käsitelty.

3.4 Aikaisemmat tutkimukset

Perehtyäksemme tarkemmin aiheeseemme haimme tietoa tutkimuksista ja opinnäytetöistä, joita on tehty liittyen toimintaterapiaryhmiin nuorisopsykiatriassa, tai sosiaalisen osallistumisen ryhmiin. Toteutimme hakuja toimintaterapian tietokannoista OTSeeker, OTCATS, CAOT ja OTDBASE. Hakusanoina olivat mental health, adolescence, group, social participation ja social skills. Useat aiheeseemme liittyvät artikkelit olivat 10–30 vuotta vanhoja, jolloin niiden käyttö ei mielestämme ollut perusteltua. Nuorten toimintaterapiasta yleisesti löytyi jonkin verran tietoa, mutta ne eivät suoraan liittyneet aiheeseemme.

Haimme tietoa myös ammattikorkeakoulujen opinnäytetöistä kirjastojen tietokannoista. Toteutimme haut Helsingin, Turun, Oulun, Jyväskylän ja Lappeenrannan ammattikorkeakoulujen, sekä Savonia ammattikorkeakoulun ja Jyväskylän yliopiston tietokannoista. Hakusanoja olivat toimintaterapia, opinnäytetyö, nuor*, psykiatria, ryhmä ja sosiaalinen osallistuminen. Muutamasta ammattikorkeakoulusta löytyi aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä, mutta Helsingistä löytyi useampi opinnäytetyö, jotka liittyivät parhaiten aiheeseemme.

Kiviranta ja Pentinmikko tutkivat opinnäytetyössään miten erilaiset toiminnot tukevat ryhmässä ilmenevää vuorovaikutusta. He ohjasivat työikäisten miesten vuorovaikutustaitoryhmän, jossa toimintoina käytettiin kuvallisen ilmaisun, draaman ja rentoutuksen toimintoja sekä teksteihin ja kirjoittamiseen liittyviä harjoituksia. Tuloksena he päätyivät siihen, että kaikkia edellä mainittuja toimintoja voi suositella käytettäväksi vuorovaikutustaitoryhmässä, mieluiten useampia niistä vaihtelevasti. Tuloksista kävi ilmi, että kuvallinen työskentely tuki erityisesti itseilmaisua. Draaman avulla käsiteltiin konkreettisia arjen taitoja kuten kieltäytymistä. (Kiviranta – Pentinmikko 2006: 46–49.) Tästä tutkimuksesta oli hyötyä ryhmällemme, sillä suunnittelimme käyttävämme ryhmässä myös edellä mainittuja toimintoja.

Hoflandin ja Kivistön opinnäytetyössä toteutettiin draamaprojekti tukemaan yläasteelle siirtymistä. Projekti toteutui ala-asteen kuudesluokkalaisten ryhmänä, jonka

päätavoitteena oli murrosvaiheen ongelmatilanteista selviytymisen tukeminen. Tähän liittyviä tavoitteita olivat itseilmaisun ja esilläolon varmistuminen sekä itsetunnon kohentuminen. (Hofland – Kivistö 2005: 1–3.) Ryhmäläisille toteutettiin alkukysely, jonka pohjalta ohjaajat laativat enemmistön suosimat teemat, joita ryhmässä käsiteltiin. Ryhmästä annettiin positiivista palautetta ja teemat koettiin merkityksellisiksi. (Hofland – Kivistö 2005: 35–40.) Tässä opinnäytetyössä oli yhtymäkohtia työhömmme, erityisesti teematyöskentelyn suhteen. Toisin kuin tässä opinnäytetyössä, määrittelimme teemat etukäteen ICF:n avulla, mutta nuoret kuitenkin vaikuttivat ryhmän sisältöön valitsemalla käsiteltävät teemat.

Kaasisen opinnäytetyössä tutkittiin uutta toimintaterapiaryhmää, joka oli suunnattu nuorille päihteidenkäyttäjille. Ryhmän tavoitteena oli tukea mielekkäiden vapaa-ajan toimintojen toteutumista ja ryhmä kokoontui 10 kertaa. Tuloksena oli, että toimintaterapiaryhmän perustamisessa on tärkeä luoda selkeät puitteet ja saada kaikki työntekijät sitoutumaan ryhmän toimintaan. Kaasisen mukaan 10 ryhmäkertaa ei ole riittävän pitkä ajanjakso, jotta ryhmän hyötyä saataisiin näkyviin. (Kaasinen 2002: 32–34.) Tämä liittyi työhömmme siten, että molemmissa kehitettiin työelämän yhteistyötahon kontekstissa uutta toimintaterapiaryhmää. Ohjaamamme ryhmäprosessi oli lyhyempi kuin Kaasisen ryhmässä ja oli todennäköistä, että ryhmän hyöty ei ehkä näkyisi ryhmäprosessin aikana. Tämän vuoksi selvitimme ryhmän hyötyä kysymällä nuorilta heidän kokemuksestaan ryhmän hyödyllisyydestä.

4 RISKIT JA EETTISET NÄKÖKULMAT

Opinnäytetyöhömmme liittyy asiakastyötä, joten työn eettisyyttä on pohdittava erityisen tarkasti. Eettiseen, asiakasta kunnioittavaan työhön liittyy se, että asiakkaalle tiedotetaan opinnäytetyöprojektin tarkoituksesta ja siitä miten tuloksia hyödynnetään. Asiakkaaseen kohdistuvat fyysisen tai psyykkisen vahingon tai vaivan riskit tulee minimoida. Projektin tulisi olla oikeudenmukainen siten, että siitä on hyötyä myös asiakkaalle, eikä vain tekijälle. (Workman – Kielhofner 2006: 478.)

Eettisiin näkökulmiin liittyy myös luvan anominen työn toteuttamiselle. Laadimme sairaanhoitopiirin johtajalle kirjallisen lupa-anomuksen ryhmän toteuttamisesta ja sen käyttämisestä materiaalina opinnäytetyössämme ja lupa myönnettiin meille. Laadimme

myös kirjalliset lupa-anomukset ryhmään osallistuville nuorille ja heidän huoltajilleen (liite 2). Halusimme korostaa, että nuoret eivät ole tunnistettavissa valmiista opinnäytetyöstä ja että yhteistyötahosairaalan tai osaston toimintaterapeutin nimiä ei mainita työssämme. Opinnäytetyömme valmistumisen jälkeen kaikki ryhmää koskeva materiaali hävitettiin asianmukaisesti. Olimme ryhmän jäsenten suhteen vaihtoehtoisia ja keskustelimme ryhmän jäsenistä vain osaston toimintaterapeutin kanssa ryhmäprosessin aikana. Sovimme, että osaston toimintaterapeutin vastuulla oli tiedottaa osastohenkilökunnalle ryhmän tapahtumista oman harkintansa mukaan.

Ryhmään liittyvät mahdolliset riskit on tärkeää tiedostaa, jotta niihin osaa varautua. Riskinä oli, ettei kukaan osaston nuorista suostuisi osallistumaan ryhmään tai että vain muutama nuori osallistuisi, jolloin kyseessä ei enää olisi ryhmä. Pyrimme minimoimaan tätä riskiä pohtimalla miten viestimme ryhmästä nuorille. Ryhmä oli myös osa siihen osallistuvien nuorten hoitoa. Siihen osallistuminen ei ollut pakollista, mutta osaston henkilökunta kannusti nuoria osallistumaan ryhmäkertoihin.

Riskinä oli myös, että joku tai jotkut ryhmän jäsenistä keskeyttävät ryhmän. Tämä on melko yleistä ryhmäprosessissa, ja ohjaajien on varauduttava siihen (Howe – Schwartzberg 2001: 148). Määrittelimme ryhmän ihannekooksi viisi nuorta. Tällöin ryhmä voisi jatkua, vaikka tulisi keskeytyksiä. Pyrimme ennaltaehkäisemään mahdollisia keskeyttämistapauksia edistämällä ryhmän jäsenten sitoutumista ryhmään. Tähän oli useita keinoja esimerkiksi toiminnot, joissa ryhmän jäsenet työskentelivät yhteistyössä ja joiden avulla luotiin ryhmälle ”me-henkeä”. Ryhmän jäsenille annettiin myös vastuuta valintojen tekemisestä, jotta toiminnot ja aiheet olisivat nuorille mielekkäitä. Ohjaajat kohtelivat kaikkia tasapuolisesti viestittäen, että jokainen jäsen oli ryhmälle yhtä tärkeä. Ryhmässä ei ollut oikeita tai väriä vastauksia, vaan kaikki olivat tervetulleita omien ajatustensa ja ideoittensa kanssa. Ohjaajat pyrkivät myös huomioimaan ryhmän jäsenten ideoita tasapuolisesti. Ryhmän jäsenten valinnassa huomioitiin nuorten motivaatio osallistua ryhmään ja kiinnostuksen kohteet. Täten pyrimme myös ennaltaehkäisemään mahdollisia keskeyttämistapauksia.

Riskinä oli myös, ettemme saisi nuorilta tai huoltajilta lupaa ryhmän käyttämiseen materiaalina opinnäytetyössämme. Tämä voisi johtua esimerkiksi pelosta, että nuori olisi tunnistettavissa valmiista työstä. Opinnäytetyö julkaistiin internetissä Metropolia Ammattikorkeakoulun tutkintosäännön mukaisesti ja tämä saattoi vaikuttaa pelkoon,

että nuori tunnistettaisiin raportista. Selvitimme lupa-anomuksessa ja nuorten kanssa käytävissä alkuhaastatteluissa, että työssä ei esiintyisi tunnistetietoja nuorista, eikä osaston toimintaterapeutista tai yhteistyötahosairaalaista. Lupa-anomuksessa oli omien yhteystietojemme lisäksi myös osaston toimintaterapeutin ja ohjaavien opettajien yhteystiedot sekä kehoitus ottaa yhteyttä, mikäli oli jotain lisäkysymyksiä.

5 RYHMÄN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

Ryhmäprosessin vaiheet ovat suunnittelu, muotoutuminen, kehittyminen ja lopettaminen. Suunnittelussa tulee huomioida kyseisen ympäristön ilmapiiri, tarpeet ryhmän suhteen sekä suhtautumien ryhmiin. (Howe – Schwartzberg 2001: 132–134.) Ryhmää suunniteltaessa on määriteltävä tavoitteet ja selvitettävä ryhmän jäsenten tarpeita. Ohjaajan tulee laatia koko ryhmäprosessille suunnitelma. Jokaiselle tapaamiselle tulee laatia myös oma suunnitelmansa ja suunnitella palautteen keräämistä. Suunnitelmavaiheessa ohjaajan on pohdittava ryhmän rakennetta ja jäsenten valintaa, sekä suunniteltava käytettäviä toimintoja. (Howe – Schwartzberg 2001: 135–136, 141–150.) MOHO on toimintaterapiaryhmämme taustalla vaikuttava viitekehys, mutta siinä ei perehdytä ryhmäprosesseihin ja niiden vaiheisiin. Käytämme ryhmäteorian Howe & Schwartzbergin A functional approach to groupwork in occupational therapy -mallia, josta saamme käytännön tietoa ryhmistä. Kuvaamme tässä luvussa ryhmämme suunnittelua ja sen toteutusta.

5.1 Ryhmän tavoite

Ryhmäprosessiin liittyy erilaisia tavoitteita. Ryhmäprosessilla on tavoitteensa ja jokaisella ryhmän jäsenellä on omat henkilökohtaiset tavoitteensa ryhmään osallistumisen suhteen. Lisäksi jokaisella tapaamisella ja jokaisella käytetyllä toiminnalla on omat tavoitteensa, joiden tulisi olla koko prosessin tavoitteita tukevia. (Howe – Schwartzberg 2001: 11–13.) Opinnäytetyöllä on myös oma oppimistavoitteensa. Opinnäytetyömme tavoitteena oli kehittää nuorisopsykiatrisen osaston ryhmämuotoista toimintaterapiaa sosiaalista osallistumista tukevan ryhmän avulla. Yhteistyötahon kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta ryhmän tavoitteeksi määriteltiin *nuorten sosiaalisen osallistumisen tukeminen*. Sosiaalisen osallistumisen käsitettä ja vuorovaikutustaitoja on määritelty luvussa 3.

Seurasimme tavoitteiden toteutumista läpi koko prosessin. Tämä toteutui havainnoitsijan huomioiden, ryhmäkertojen jälkeisten purkukeskustelujen, kunkin ryhmäkerran loppupalautteen, nuorten loppuhaastattelujen, omahoitajien kyselyn, sekä toimintaterapeutin haastattelun avulla. Havainnoitsijan tehtävä oli havainnoida oppimiskeinoja, sekä ryhmäkerran sujuvuutta. Havainnoitsija tarkkaili myös jokaiseen ryhmäkertaan liittyvien taitojen esiintymistä hyödyntäen ACIS:n määritelmiä ja kriteereitä taitojen *pätevästä* (competent) *suorittamisesta*. Tässä oli kuitenkin huomioitava, että ACIS:n kriteerit oli laadittu aikuisille, eikä niitä ollut standardoitu suomalaisen kulttuuriin. Havainnoitsijan käyttämä havainnointirunko löytyy raportin lopusta (liite 3). Jokaisen ryhmäkerran jälkeen ohjaajat ja havainnoitsija kävivät ryhmäkerrasta purkukeskustelun, joka rakentui havainnoitsijan huomioiden mukaisesti.

Nuorilta kerättiin kirjallinen palaute jokaisen ryhmäkerran päätteeksi. Tämä toteutettiin nimettömästi lomakkeella, jossa oli neljä lausetta, jotka nuoret täydensivät (liite 4). Toteutimme nuorten loppuhaastattelut viikko ryhmän päättymisen jälkeen. Nuorten loppuhaastattelun kysymykset on kuvattu liitteessä 5. Ryhmäprosessin päätyttyä nuorten omahoitajille jaettiin kysely, johon he vastasivat sähköpostitse (liite 6). Toimintaterapeutin haastattelu toteutettiin myös ryhmäprosessin päätteeksi (liite 7). Kuvaamme näistä lähteistä saatuja tuloksia ryhmän tavoitteiden toteutumisesta luvussa kuusi.

5.2 Ryhmän jäsenten henkilökohtaiset tavoitteet

Jokaisella ryhmään osallistuvalla nuorella oli omat henkilökohtaiset tavoitteensa. Ryhmän ohjaajan tulisi selvittää, minkälaisia tavoitteita kullakin ryhmän jäsenellä on. Selvittämällä ryhmän jäsenten omia tavoitteita, ohjaaja pystyy tukemaan kutakin henkilöä näiden tavoitteiden saavuttamisessa. Henkilökohtaisia tavoitteita voi selvittää esimerkiksi haastatteleamalla tulevia ryhmän jäseniä (Howe – Schwartzberg 2001: 135). Selvitimme nuorten henkilökohtaisia tavoitteita alkuhaastattelun avulla ja valitut teemat kertoivat myös nuorten tarpeista.

Ryhmän jäsenten henkilökohtaisten tavoitteiden selvittäminen tukee asiakaslähtöistä työskentelytapaa, jossa korostuu asiakkaan ja terapeutin välinen kumppanuus. Asiakkaan tarpeet ovat tärkeimpiä ja terapeutin on muokattavaa terapiaa näiden tarpeiden mukaisesti. Asiakaslähtöisessä työskentelyssä asiakas on aktiivinen osapuoli terapian suunnittelussa ja toteutuksessa. Terapeutti ja asiakas työskentelevät

yhteistyössä mahdollistaakseen asiakkaalle hänelle tärkeistä rooleista suoriutumisen. (Sumsion 1999: 56.) Emme määritelleet etukäteen minkälaisia ihmissuhteita ryhmäkerroilla tultaisiin käsittelemään. Tarkoitus oli, että nuoret voisivat omien tarpeidensa mukaan tuoda esiin niitä ihmissuhteita, joita haluaisivat käsitellä

Alkuhaastattelut toteutuivat yksilöllisesti jokaisen ryhmään osallistuvan nuoren kanssa ja osaston toimintaterapeutti osallistui näihin keskusteluihin. Halusimme, että ryhmän ohjaajat ja havainnoitsija olisivat kaikki läsnä haastattelutilanteessa, jotta nuori saisi tavata heidät jo ennen ryhmän alkua. Osaston toimintaterapeutti oli nuorille tuttu, joten hänen läsnäolonsa voisi tuoda tilanteeseen turvallisuutta. Pidimme myös tärkeänä, että nuoret tapaisivat havainnoitsijan ja kuulisivat hänen roolistaan ryhmäkerroilla. Haastattelut toteutettiin vapaamuotoisina, mutta laadimme listan aiheista, joista halusimme nuorten kanssa keskustella. Ennen ryhmän alkua ohjaajien tulisi selvittää ryhmän jäsenten terveydentilaa, käyttäytymistä, henkilökohtaisia tavoitteita sekä toimintakykyä ryhmän jäsenenä (Howe – Schwartzbergin 2001:141). Kysyimme nuorilta heidän mielenkiinnon kohteistaan, sosiaalisesta verkostostaan sekä näkemystä omasta toimintakyvystään. Selvitimme myös nuorten aikaisempia kokemuksia ryhmissä olemisesta, sekä heidän motivaatiota osallistua ryhmään.

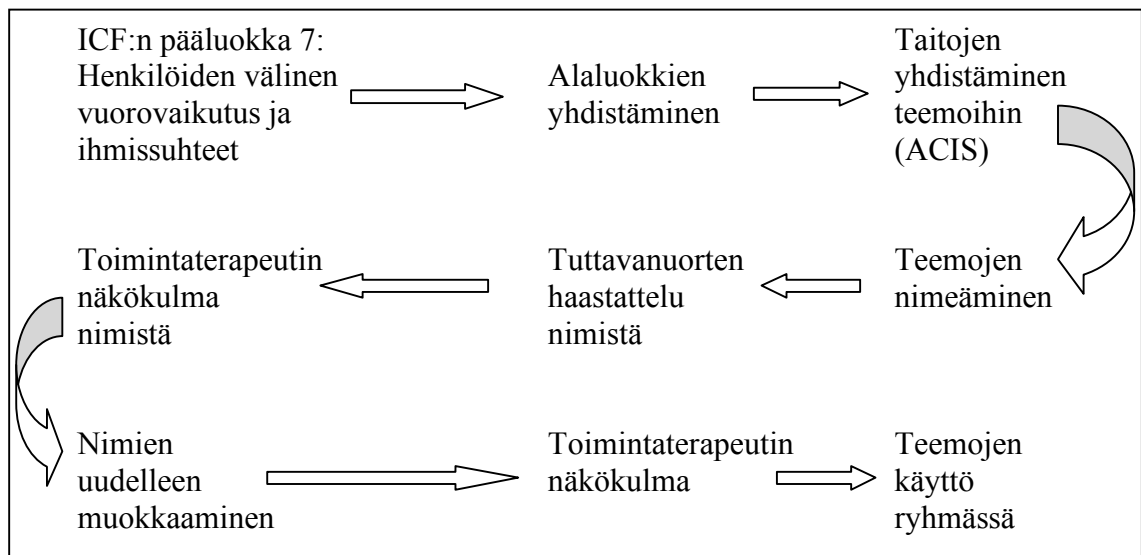
Tiedonhankinnan lisäksi annoimme nuorille tietoa tulevasta ryhmästä. Esittelimme itsemme, kerroimme ryhmän kestosta, tavoitteesta, ohjaajien roolijaosta ja opinnäytetyöhön liittyvistä eettisistä näkökulmista. Kävimme läpi ryhmän säännöt ja miten toimia, jos kokee, ettei kykene hallitsemaan toimintaansa. Tarkistimme myös tilanteen lupa-anomusten suhteen. Tarvitsimme kirjallisen suostumuksen nuorelta ja hänen huoltajaltaan, jotta voisimme käyttää ryhmää materiaalina opinnäytetyössämme.

Toteutimme alkuhaastattelut samassa tilassa missä ryhmä kokoontui. Koska haastattelijoita oli paikalla kolme, oli erityisen tärkeää huomioida tilaan sijoittuminen. Istuimme pöydän ääressä siten, että osaston toimintaterapeutti oli lähimpänä nuorta ja nuorelle jätettiin vapaa poistumistie. Haastattelut kestivät noin 20 minuuttia. Saimme niiden avulla tietoa nuorten kiinnostuksen kohteista, sekä jonkin verran tietoa heidän sosiaalisesta verkostostaan ja aikaisemmista ryhmäkokemuksista. Pohdimme jälkikäteen, miten paljon nuorten vastauksiin vaikutti se, ettemme olleet nuorille entuudestaan tuttuja. Lisäksi tilanteessa läsnä olevien haastattelijoiden määrä sekä uudenlainen tilanne (opinnäytetyöprosessiin osallistuminen) saattoivat vaikuttaa nuorten

vastauksiin. Koimme, että kolme haastattelijaa oli liian suuri määrä. Jos nyt toistaisimme tilanteen, esittäytyisimme ensin kaikki ja sitten yksi tai kaksi haastattelisi. Nuoret vaikuttivat ajoittain hämmentyneiltä, esimerkiksi he eivät aina tieneet ketä katsoa vastatessaan kysymyksiin.

5.3 Ryhmässä käsiteltävät teemat

Ryhmätyöskentely toteutui suunnittelemiemme ja nuorten valitsemien teemojen mukaisesti. Hyödynsimme teemojen laatimisessa Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälisen luokituksen ICF:n määritelmiä sosiaaliseen osallistumiseen liittyvistä tekijöistä. Kuvaamme tässä teemojen laatimiseen liittyneet työvaiheet, jotka on esitelty myös kuviossa 1.

KUVIO 1. Teemojen muodostamisen prosessikuvaus

Valitsimme ryhmän teemoiksi ICF:n pääluokka 7 alaluokan *Henkilöiden välinen yleisluontoinen vuorovaikutus* mukaiset tekijät. Nämä kuvaavat vuorovaikutustilanteisiin ja vuorovaikutussuhteiden ylläpitämiseen ja hoitamiseen liittyviä tekijöitä. Valitsimme nämä, koska ne liittyvät moniin erityyppisiin ihmissuhteisiin. Ryhmän jäsenet voisivat itse valita kunkin teeman kohdalla minkä tyyppiseen ihmissuhteeseen he haluaisivat sitä soveltaa. Valitsemamme alaluokat olivat Kunnioitus ja lämpö ihmissuhteissa, Arvonanto ihmissuhteissa, Suvaitsevaisuus ihmissuhteissa, Kritiikki ihmissuhteissa, Sosiaaliset vihjeet ihmissuhteissa, Fyysinen kontakti ihmissuhteissa, Ihmissuhteiden luominen, Ihmissuhteiden päättäminen,

Käyttäytymisen säätely vuorovaikutussuhteessa, Sosiaalisten sääntöjen mukainen vuorovaikutus, sekä Sosiaalisen tilan säilyttäminen (ICF 2004: 157–158).

Yhdistimme muutamia alkuperäisistä luokista, koska muuten teemoja olisi ollut liian monta. Kun teemoja olisi vähemmän, valinnan teko helpottuisi ja todennäköisyys siitä, että jonkun valintoja ei käsiteltäisi ryhmässä, pienenesi. Yhdistimme luokat Sosiaalisen tilan säilyttäminen ja Fyysinen kontakti ihmissuhteissa, koska molemmissa on kyse fyysisen läheisyyden määrästä sekä sen tiedostamisesta ja säätelystä. Yhdistimme myös luokat Arvonanto, Suvaitsevaisuus sekä Kunnioitus ja lämpö ihmissuhteissa yhdeksi teemaksi, koska ne kaikki ovat toiseen osapuoleen kohdistuvia positiivisia asioita.

Seuraava vaihe oli vuorovaikutustaitojen liittäminen teemoihin. Vuorovaikutustaitojen pohtiminen on tärkeää, sillä niiden harjoittelu nähdään keinona sosiaalisen osallistumisen kehittämiseen (Santoro ym. 2008: 423–425). Kun MOHO:n ja ICF:n yhteyksiä on pohdittu, kohdan *henkilöiden välinen yleisluontoinen vuorovaikutus* on todettu liittyvän MOHO:ssa juuri kommunikaatio- ja vuorovaikutustaitoihin (Kielhofner 2008: 523). Taitojen liittäminen teemoihin oli tärkeää ryhmän vaikuttavuuden arvioinnin kannalta. Havainnoitsijan olisi helpompi tarkkailla taitojen esiintymistä kuin abstraktimpien teemojen toteutumista. Taitojen liittäminen teemoihin auttoi myös hahmottamaan tarkemmin teemojen sisältöjä ja tämä auttoi teemojen uudelleennimeämisessä. Vuorovaikutustaitojen jäsentelyssä hyödynsimme ACIS-arviointimenetelmän määritelmiä, jotka on kuvattu luvussa 3.2. Pohdimme mitkä taidot liittyisivät kuhunkin teemaan. Käytimme apuna ICF:sta löytyviä lyhyitä kuvauksia kunkin osa-alueen sisällöstä, ACIS:n kuvauksia kustakin taidosta, sekä omaa käsitystämme siitä mitkä taidot liittyisivät mihinkin teemaan. ACIS:ssa korostetaan, että terapeutin on luotettava omiin vuorovaikutustaitoihinsa ja kykyynsä ymmärtää niitä (Forsyth ym. 1998: 16) ja sen vuoksi koimme, että voimme perustella valintojamme myös omilla käsityksillämme sosiaalisista taidoista.

Kunnioitus ja lämpö, arvonanto ja suvaitsevaisuus ihmissuhteissa

Taidot, jotka liitimme tähän teemaan, ovat huomion suuntaaminen, kontakti muihin, sekä muiden kunnioittaminen. Huomion suuntaamisella tarkoitetaan kehon kääntämistä ja asettumista siten, että henkilö kohdistaa huomionsa toisiin tilanteessa oleviin ihmisiin (Forsyth ym. 1998: 30). Kehon suuntaamisella henkilö viestii kunnioittavansa toisia läsnäolijoita ja heidän näkemyksiään. Kontaktilla muihin tarkoitetaan henkilön

pyrkimystä luoda käyttäytymisellään miellyttävä suhde toisiin. Tähän sisältyy esimerkiksi avun tarjoaminen, rohkaisu, sekä tunnepitoisten asioiden jakaminen toisten kanssa. (Forsyth ym. 1998: 44.) ICF:ssa (2004: 157) tähän teemaan liittyy muun muassa huomaavaisuuden ja kiitollisuuden osoittaminen. Muiden kunnioittaminen merkitsee toisten reaktioihin tai pyyntöihin sopeutumista. Tämä liittyy myös joustavaan ja suvaitsevaan käyttäytymiseen. (Forsyth ym. 1998: 45.)

Kritiikki ihmissuhteissa

Tähän teemaan liittyen käsiteltäviä taitoja olivat puolensa pitäminen, puhuminen ja muiden kunnioittaminen. Puolensa pitämällä tarkoitetaan omien mielipiteiden ja tunteiden ilmaisua (Forsyth ym. 1998: 33). ICF:ssa (2004: 157) tuodaan esiin tähän teemaan liittyen mielipide-erojen ja erimielisyyksien esittäminen. Puhumisella tarkoitetaan puheen käyttämistä siten, että tulee ymmärretyksi (Forsyth ym. 1998: 39). Kritiikinantotilanteissa syntyy erityisen herkästi väärinymmärryksiä ja sen vuoksi tapa, jolla asiat ilmaisee, on tärkeä. On tarkkailtava sitä, miten toinen ottaa kritiikkiä vastaan ja muokata omaa toimintaa toisen reaktioiden mukaan, eli kunnioittaa häntä.

Sosiaaliset vihjeet ihmissuhteissa

Tähän teemaan liittyen käsiteltäviä taitoja olivat ilmeet ja eleet sekä asennot. Ilmeet ja eleet viittaavat kehon käyttöön sanallisten viestien tehostamiseksi ja asennoilla tarkoitetaan kehonkielen tarkoituksenmukaista käyttöä (Forsyth ym. 1998: 28–29,31). Koska useassa teemassa käsiteltäisiin jo verbaalista viestintää, käsittelemme tässä niitä merkkejä ja vihjeitä, joita voi lähettää sanattomasti.

Ihmissuhteiden luominen

Teemaan liittyen käsiteltäisiin seuraavia taitoja: sitoutuminen, itseilmaisuus, puheen ylläpito, huomion keskittäminen ja kontakti muihin. Osa näistä taidoista: sitoutuminen, puheen ylläpito ja huomion keskittäminen liittyvät keskustelun luomiseen ja ylläpitämiseen, mikä on tärkeää kun luodaan uusia ihmissuhteita. Sitoutuminen viittaa henkilön osallistumiseen vuorovaikutustilanteessa ja puheen ylläpito siihen, että puhe sulautuu muuhun vuorovaikutukseen kestoltaan ja tyyliältään (Forsyth ym. 1998: 35, 40). Huomion keskittämisellä viitataan tarkkaavaisuuden suuntaamiseen meneillään olevaan tilanteeseen (Forsyth ym. 1998: 43). Itseilmaisuella tarkoitetaan tarkoituksenmukaisen ja

tilanteeseen sopivan tunnetilan osoittamista (Forsyth ym. 1998: 36). Omien tunteiden jakaminen voi edesauttaa yhteenkuuluvuuden tunnetta, toisaalta liiallinen tai tilanteeseen sopimaton tunteiden osoittaminen voidaan kokea luotaantyöntävänä ominaisuutena. Kontakti muihin on yksi tärkeimmistä ihmissuhteiden luomiseen liittyvistä taidoista, koska siihen liittyy toisen huomioimista eri tavoilla.

Ihmissuhteiden päättäminen

Tähän sisältyy ICF:n mukaan erilaisten ihmissuhteiden päättäminen esimerkiksi ystävyys- tai seurustelusuhteet. Päättäminen voi johtua toisen osapuolen tai molempien yhteisestä päätöksestä tai olosuhteiden muutoksista, esimerkiksi toisen osapuolen muualle muuttamisesta. (ICF 2004: 158.) Tähän liittyen käsiteltäviä taitoja olivat itseilmaisu, puhuminen, huomion keskittäminen ja kontakti muihin. Näiden sisällöt on kuvattu edellisissä kappaleissa. Itseilmaisu, eli tunteiden esiintuominen on tärkeää erotilanteissa. Samoin tilanteesta keskustelu sekä läsnäolo tilanteessa, siten että huomio on kohdistettu toiseen osapuoleen. Kontakti muihin liittyy myös tähän teemaan, sillä toisen huomioiminen helpottaa erotilannetta.

Käyttäytymisen säätely vuorovaikutussuhteissa

ICF:ssa (2004: 158) tämä teema määritellään tunteiden, mielijohteiden ja aggressiivisuuden säätelämisenä. Siihen liittyen käsiteltäviä taitoja olivat puolensa pitäminen, itseilmaisu, yhteistyö sekä huomion keskittäminen. Aggressiivisuuden säätelyllä ei tarkoiteta alistumista. Henkilön on hyvä pitää puoliaan, mutta hänen on kiinnitettävä huomiota tapaan, jolla hän sen tekee. Itseilmaisu liittyy tunteiden ilmaisuun sekä toimintaan, joka on tilanteeseen ja yleisiin käyttäytymissääntöihin nähden sopivaa. Yhteistyöllä tarkoitetaan käyttäytymistä siten, että se edesauttaa yhteisten tavoitteiden saavuttamista (Forsyth ym. 1998: 41). Tämä tarkoittaa tunteiden, mielijohteiden ja aggressiivisuuden säätelyä siten, että käyttäytyminen on kyseiseen tilanteeseen soveliaista. Huomion keskittämisellä viitataan erityisesti mielijohteiden säätelyyn siten, että tarkkaavaisuus pysyy suunnattuna meneillään olevaan toimintaan (Forsyth ym. 1998: 43).

Sosiaalisten sääntöjen mukainen vuorovaikutus

Teemaan liittyen käsiteltäviä taitoja olivat katse, kysyminen, puheen säätely, tiedon jakaminen, puheen ylläpito ja mukautuminen. Katseella tarkoitetaan katsekontaktin käyttöä sosiaalisissa tilanteissa (Forsyth ym. 1998: 27). Kulttuurissamme silmiin katsomista pidetään kohteliaana, mutta tuijottamista taas epäkohteliaana. Kysyminen viittaa tilanteisiin, jossa henkilö pyytää tietoa toiminnasta suoriutumista varten (Forsyth ym. 1998: 34). Tiedon jakaminen viittaa toiminnasta suoriutumisen kannalta olennaisen tiedon jakamiseen (Forsyth ym. 1998: 38). Nämä liittyvät kohteliaisuussääntöihin esimerkiksi siihen, että kysyy lupaa lainata toiselta jotakin, tai osoittaa esineen sijainnin jos toinen ei huomaa sitä. Puheen säätelyllä tarkoitetaan puheen voimakkuuden ja painottamisen säätelyä (Forsyth ym. 1998: 37). Sosiaalisten sääntöjen mukaiseen vuorovaikutukseen liittyy se, että osaa valita tilanteeseen sopivat äänenpainotuksen ja voimakkuuden. Tähän liittyy myös se, että osaa valita puheenvuoroilleen sopivat kestot, eli puheen ylläpito. Mukautumisella tarkoitetaan sekä sanallisesti, että sanattomasti sovittuihin normeihin mukautumista (Forsyth ym. 1998: 42). ICF:ssa (2004: 158) tähän osa-alueeseen kuuluu myös sosiaalisen tilanteen ja aseman mukainen käyttäytyminen.

Sosiaalisen tilan säilyttäminen ja fyysinen kontakti ihmissuhteissa

Tähän teemaan liittyen käsiteltäviä taitoja olivat fyysinen kontakti ja asennot. Fyysinen kontakti sisältää henkilön kyvyn ottaa toisiin fyysistä kontaktia ja vastaanottaa sitä. On myös havainnottava toisia ja tulkittava heidän kykyään vastaanottaa kosketusta. (Forsyth ym. 1998: 26.) Kosketuksen lisäksi tähän teemaan liittyi etäisyyden säätely toisiin. Tässä myös kehon asennot viestittävät siitä minkälaisen tilan kyseinen henkilö tarvitsee. Esimerkiksi vihamielinen tai sulkeutunut asento viestii suuremmasta tilantarpeesta kuin mistä avoin asento viestittää.

Annoimme teemoille uudet nimet huomioiden kohderyhmän eli nuoret. Tarkoitus oli luoda enemmän arkikieleen liittyvät nimet teemoille helpottaaksemme valintatilannetta. Laadimme ensin alustavat nimiehdotukset teemoille. Tämän jälkeen esittelimme ehdotukset kolmelle nuorelle tuttavapiiristämme ja pyysimme heitä palautetta ja kehittämisehdotuksia. Lähetimme uudet nimiehdotukset osaston toimintaterapeutille, pyysimme häneltä palautetta niistä ja sitten muotoilimme uudelleen teemojen nimet.

TAULUKKO 2. Ryhmän teemat

Sosiaalisen osallistumisen ryhmän teemojen sisällöt	Teemojen nimet
Kunnioitus ja lämpö, arvonnanto ja suvaitsevaisuus ihmissuhteissa	Miten ottaa toiset huomioon?
Kritiikki ihmissuhteissa	Miten olla eri mieltä?
Sosiaaliset vihjeet ihmissuhteissa	Mitä eleistä ja ilmeistä voi päätellä?
Ihmissuhteiden luominen	Miten ihmissuhteita aloitetaan?
Ihmissuhteiden päättäminen	Mitä jos ihmissuhde on loppumassa?
Käyttäytymisen säätely vuorovaikutussuhteessa	Mitä tehdä jos toinen ärsyttää?
Sosiaalisten sääntöjen mukainen vuorovaikutus	Mitä sanattomilla säännöillä tarkoitetaan?
Sosiaalisen tilan säilyttäminen ja fyysinen kontakti ihmissuhteissa	Mitä on tilan antaminen?

Koimme teemojen uudelleennimeämisen haasteelliseksi. Teemat olivat laajoja ja niitä oli vaikea tiivistää niitä yhteen lauseeseen yleiskielelle. Haastattellessamme tuttavapiirimme nuoria, kävi ilmi, että uudet nimet käsittivät suppeamman alueen kuin alkuperäiset teemat. Laadimme ehdotuksia teemojen nimistä, jotka olivat laaja-alaisempia, mutta haastateltujen nuorten oli tällöin vaikeampi määritellä, mitä he ajattelivat teemaan kuuluvan. Päätimme tinkiä nimien laaja-alaisuudesta ja tehdä niistä nuorille sopivampia. Haastattelujen ja ryhmästä saadun kokemuksen perusteella kaikki nimet eivät vielä kukaan olleet täysin ymmärrettäviä nuorille. Erityisesti kaksi viimeistä teemaa (*Mitä sanattomilla säännöillä tarkoitetaan?* ja *Mitä on tilan antaminen?*) olivat edelleen vaikeasti ymmärrettäviä.

Teemojen valinta toteutettiin ensimmäisellä ryhmäkerralla. Kukin nuori valitsi listasta neljä teemaa, joita halusi ryhmässä käsiteltävän. Tämä vaati nuorilta itsetuntemusta. Teemojen valintatilanne pyrittiin tekemään mahdollisimman helpoksi, esimerkiksi siten, että valinta toteutettiin nimettömänä. Teemoja oli enemmän kuin ryhmäkertoja, eikä

kaikkia teemoja ollut tarkoitus käsitellä yhden ryhmäprosessin aikana. Näin ryhmän jäsenet saivat itse vaikuttaa ryhmän sisältöön.

Teemat olivat melko laajoja ja sivusivat toinen toisiaan. Yksi ryhmäkerta ei välttämättä riittäisi teeman syvälliseen käsittelyyn. Päätimme kuitenkin käsitellä ryhmässä useita teemoja sen sijaan, että syventyisimme muutamaan, koska halusimme selvittää useampien teemojen ymmärrettävyyttä ja soveltuvuutta nuorten maailmaan. Jos aikaa olisi ollut enemmän, olisimme voineet käsitellä syvällisemmin useampaa teemaa, mutta tässä prosessissa siihen ei ollut mahdollisuutta. Ryhmään osallistuvien nuorten kannalta useiden teemojen käsittelyssä oli hyviä ja huonoja puolia. Toisaalta mahdollisimman monen nuoren valinnat tulivat käsitellyiksi, mutta jotkut nuorista olisivat voineet hyötyä siitä, että tiettyä teemaa olisi käsitelty laajemmin. Sovimme osaston toimintaterapeutin kanssa, että mikäli ryhmästä nousisi jonkun nuoren kohdalla tarvetta jatkaa tietyn aiheen käsittelyä, siihen olisi mahdollisuus yksilöllisillä toimintaterapiatapaamisilla. Jatkossa toimintaterapeutti voisi valita kuinka monta ryhmäkertaa hän käyttäisi yhden teeman käsittelyyn oman harkintansa ja nuorten tarpeitten mukaan.

5.4 Ryhmän rakenne

Ryhmän rakenteeseen liittyy ryhmän jäsenten valinta, ryhmän koko, kesto, toteutusympäristö, tuleeko ryhmä olemaan avoin vai suljettu ja onko siihen osallistuminen vapaaehtoista vai määrättyä sekä ohjaajien roolijako (Howe – Schwartzberg 2001: 8–13). Opinnäytetyössämme kulki kaksi prosessia rinnakkain. Kehittämisprosessissa tutkimme ryhmän sopivuutta osaston toimintaterapiaan ja ryhmäprosessilla tarkoitettiin sitä tiettyä ryhmää, jonka suunnittelimme ja toteutimme. Opinnäytetyön päätarkoitus on kertoa tästä kehittämissprosessista, mutta kehittämistyön kannalta on olennaista kertoa myös ryhmäprosessista. Ryhmässä käytetyt toiminnot on kuvattu liitteessä 1. Seuraavaksi kuvaamme ryhmän rakenteen suunnittelua ja sen toteutumista ohjaamassamme ryhmässä.

Avoin vai suljettu ryhmä

Suljetulla ryhmällä tarkoitetaan ryhmää, jonka jäsenet pysyvät samoina koko ryhmäprosessin ajan eikä uusia jäseniä oteta mukaan. Tämän vastakohtana on avoin ryhmä, jossa voi olla eri jäsenet joka kerta. Suljettu ryhmä edesauttaa luottamuksen ja koheesion syntymistä ja nämä taas luovat paremmat edellytykset oppimiselle ja

käyttäytymisen muutoksille. (Howe – Schwartzberg 2001: 9.) Ryhmämme toteutui suljettuna. Kyseessä oli melko lyhyt prosessi ja suljetussa ryhmässä luottamuksellinen ilmapiiri voidaan saavuttaa nopeammin kuin avoimessa ryhmässä.

Ryhmän jäsenten valinta

Suunnittelimme, että ryhmän jäsenet valittaisiin yhteistyössä osaston toimintaterapeutin ja muun osastohenkilökunnan kanssa. Jäsenten valinnassa tulisi huomioida nuoren kyky olla ryhmätilanteissa ja osallistua ryhmämuotoiseen toimintaan, sekä motivaatio osallistua kyseiseen ryhmään. Nuoren tulisi kyetä jollain tavalla ottamaan osaa vuorovaikutustilanteisiin ja keskittymään toimintaan. Howe & Schwartzberg (2001: 146) tuovat myös esiin samantyyppisiä ehtoja puhuessaan ryhmän jäsenten valintaan liittyvistä kriteereistä. Heidän mukaansa henkilön on kyettävä kommunikoimaan verbaalisesti ja ymmärtämään yksinkertaista viestintää. Hänen tulisi pystyä keskittymään strukturoituun tehtävään vähintään 30 minuutin ajan. (Howe – Schwartzberg 2001: 146.) Mielestämme aikarajoitus voi olla suuntaa antava, mutta mitään ehdottomia vaatimuksia sille, kauanko nuori jaksaa keskittyä, ei voida asettaa. Jäsenten valinnassa on tärkeää varmistaa, että henkilö ymmärtää ryhmän tarkoituksen ja oman roolinsa ryhmän jäsenenä sekä ohjaajien roolit (Howe – Schwartzberg 2001: 146). On muitakin tekijöitä, jotka tulee tiedostaa jäsenten valintaan liittyen. Lougherin (2001: 168) mukaan huomioitavia kriteereitä ovat motivaatio osallistua ryhmään, ikä ja kehityksellinen taso, sukupuoli, sosiaaliset taidot, psyykkisen häiriön taso, käyttäytyminen sekä kyky samaistua toisiin.

Koska osastolla oli vain kahdeksan paikkaa ja suunnittelimme, että ryhmään valittaisiin viisi nuorta, kriteereitä ei voinut olla liikaa. Pidimme tärkeimpinä kriteereinä kappaleen alussa mainittuja tekijöitä, eli kykyä olla ryhmätilanteissa ja osallistua ryhmämuotoiseen toimintaan. Lisäksi huomioimme psyykkisen häiriön tason siten, että ryhmään ei osallistuisi henkilöitä, joilla on akuutti psykoosivaihe tai autismin kirjoon kuuluvia henkilöitä. Akuutissa psykoosissa oleva henkilö tarvitsee ensin tukea ja lääkitystä psykoosin hallintaan ja myöhemmin vasta mahdollisesti tämän tyyppistä ryhmätoimintaa. Autismi taas vaikuttaa henkilön kykyyn tulkita ja toimia vuorovaikutustilanteissa (Autism Information Center 2007). Autismin kirjoon kuuluva henkilö voisi hyötyä ennemminkin vertaisryhmästä, jossa käsitellään

vuorovaikutustaitoja ja voitaisiin paremmin huomioida henkilökohtaiset valmiudet ja autismin vaikutus toimintakykyyn.

Suunnittelimme, että ryhmän jäseniksi valittaisiin vain osa osaston nuorista, koska kaikki eivät välttämättä hyötyisi ryhmästä riippuen nuoren tilanteesta. Howe & Schwartzberg (2001: 147) korostavat, että ryhmän jäsenten määrä vaikuttaa jäsenten väliseen vuorovaikutukseen. Jos ryhmässä on liian vähän jäseniä, tapaamisista tulee helposti hyvin ohjaaja-keskeisiä ja ryhmän jäsenten keskinäinen vuorovaikutus voi vähentyä. Toisaalta, jos ryhmässä on liian monta jäsentä, kullekin yksittäiselle jäsenelle ei välttämättä jää tarpeeksi aikaa. (Howe – Schwartzberg 2001: 147.) Ryhmän kokoa suunniteltaessa tulee huomioida myös tilan koko, ohjaajien määrä, käytettävissä olevat resurssit sekä mahdolliset keskeyttämiset. Ryhmään tulisi valita yksi tai kaksi jäsentä enemmän kuin ryhmän ideaalikoossa olisi. (Howe – Schwartzberg 2001: 148.) Suunnittelimme, että ryhmään valittaisiin viisi jäsentä, koska siinä oli huomioitu myös mahdolliset keskeyttämiset. Viisi oli mielestämme maksimikoko, koska osaston nuorilla on usein ongelmia keskittymisen ja kärsivällisyyden kanssa ja iso ryhmä olisi liian häiriöaltis. Howe & Schwartzbergin (2001: 147–148) mukaan ryhmän koko ei saa olla liian suuri, mikäli ohjaaja tietää, että tulevilla jäsenillä on ongelmia keskittymiskyvyssä, toimintakyvyssä ja kärsivällisyydessä omien tarpeiden tyydyttämisen suhteen.

Opinnäytetyön aikataulujen vuoksi ohjaamamme ryhmän oli toteuduttava juuri tiettyinä ajanjaksona. Tämän vuoksi ryhmässä oli riskinä, että osastolla ei olisikaan juuri silloin riittävän monta nuorta, jotka hyötyisivät tällaisesta ryhmästä. Ryhmämme suunniteltuna aloitusaikana osastolla olikin tavallista vähemmän nuoria. Osalla heistä oli diagnoosit, joista olimme määritelleet, että ryhmä ei tukisi heitä. Tämä vaati joustoa siitä, ketkä ryhmään osallistuisivat. Osastolta löytyi kuitenkin neljä nuorta, jotka toimintaterapeutin ja hoitohenkilökunnan mukaan voisivat hyötyä ryhmästä, joten toteutimme alkuhaastattelut vain neljälle nuorelle.

Kaksi haastattelemistamme nuorista vaikutti motivoituneilta ryhmään osallistumiseen ja uskoimme heidän hyötyvän ryhmästä. Kolmas nuori vaikutti ajoittain psykoottiselta, mutta olimme kuulleet osastolta, että hänen vointinsa oli lähtenyt kohenemaan. Haastattelun aikana hän ei tuonut psykoottisuutta esiin kuin muutaman kerran. Nuori oli itse suostuvainen osallistumaan ryhmään. Päätimme, että mikäli hänen vointinsa ei huononisi ennen ensimmäistä ryhmäkertaa, hän voisi osallistua ryhmään.

Ryhmätapaamisilla osaston toimintaterapeutilla olisi päävastuu nuoren voinnin tarkkailusta ja hän voisi tarvittaessa keskustella nuoren kanssa tai viedä hänet ryhmästä pois. Neljäs nuori, jota haastattelimme, oli epäröivä ryhmään osallistumisen suhteen. Osastohenkilökunta oli kuitenkin sitä mieltä, että hän hyötyisi ryhmään osallistumisesta ja sitä pyrittiin tukemaan. Nuorta itseään epäilytti osallistuminen, sillä suomi ei ollut hänen äidinkieltään ja hän koki, ettei hänellä ole riittävästi suomen kielen taitoa. Päädyimme siihen, että mikäli nuori itse suostuu osallistumaan ryhmään, hän voi sen tehdä ja mielestämme kielitaitoa oli riittävästi. Nuori päätyi lopulta osallistumaan ryhmään.

Vapaaehtoinen vai määrätty osallistuminen

Keskusteluissa toimintaterapeutin kanssa päätimme, että ryhmään osallistuminen oli osa nuorten hoitoa. Tämän oli tarkoitus tukea nuorten sitoutumista ryhmäprosessiin. Osastohenkilökunta myös kannustaisi nuoria osallistumaan jokaiseen tapaamiseen. Nuorilla olisi kuitenkin myös oikeus kieltäytyä ryhmään osallistumisesta. Tutkimusten mukaan vapaaehtoinen ryhmään osallistuminen edistää parhaiten ryhmään sitoutumista ja määrätty osallistuminen voi joskus herättää välinpitämättömyyttä tai kapinointia. Toisaalta pakollinen tai määrätty osallistuminen voi tuoda joillekin henkilöille turvallisuuden tunnetta. (Howe – Schwartzberg 2001: 10–11.) Pyrimme luomaan ryhmästä mahdollisimman mielekkään ja motivoivan ryhmän jäsenille, koska henkilöiden on todettu sitoutuvan paremmin ryhmään, jonka kokevat mielekkääksi (Howe – Schwartzberg 2001: 10). Pyrimme vaikuttamaan ryhmän mielekkyyteen esimerkiksi siten, että ryhmän jäsenet tekivät itse valintoja ryhmässä käsiteltävien aiheiden suhteen.

Pohdimme osallistumisen vapaaehtoisuutta erityisesti yhden nuoren kohdalla, joka oli epäröivä siitä halusiko jatkaa ryhmässä. Ryhmätilanteissa häntä pyrittiin kannustamaan osallistumaan toimintoihin. Toimintaterapeutti ja omahoitaja keskustelivat nuoren kanssa ryhmäkertojen ulkopuolella ja kannustivat ryhmässä jatkamiseen. Pohdimme milloin kannustaminen muuttuu määräämiseksi. Kyseinen nuori osallistui kaikille ryhmätapaamisille, mutta pohdimme kokiko nuori olevansa pakotettu osallistumaan ryhmään. Pohdimme kokivatko toiset nuoret ryhmään osallistumisen heille määrättyinä asiana. Eräässä nuoressa ilmennyt kapinointi voi olla merkki tästä, mutta se voi myös liittyä muihin asioihin.

Ryhmän kesto

Ryhmän kestoa suunnitellessa pohdimme koko ryhmäprosessin kestoa, tapaamisten määrää ja kunkin tapaamisen kestoa. Koko ryhmäprosessin kestolla viitataan siihen, minkälaisin väliajoin tapaamiset toteutuvat. Jos tapaamiset toteutuvat lyhyin väliajoin, kokemuksesta tulee intensiivisempi ja ryhmä kehittyy nopeammin. Vaikka ryhmän kestoa tulisi suunnitella ryhmän jäsenten tarpeiden mukaisesti, usein ryhmän ulkopuoliset tekijät vaikuttavat ajankäyttöön. (Howe – Schwartzberg 2001: 10.) Opinnäytetyömme aikataulu ja määräajat vaikuttivat siihen kuinka paljon aikaa oli käytettävissä. Tämän vuoksi ryhmä kokoontui kaksi kertaa viikossa noin kuukauden ajan. Tapaamisia oli seitsemän, joista ensimmäinen käytettiin aloitukseen ja viimeinen lopetukseen. Tällöin jäi viisi tapaamista teemojen käsittelyyn. Valitsimme tapaamisten kestoksi 60 min. Osaston muut ryhmät olivat myös tunnin mittaisia. Tässä ajassa ehdimme myös kerrata edellisen ryhmäkerran tapahtumia ja kerätä nuorilta loppupalautteen. Kahdella ryhmäkerralla ajankäyttö ei toteutunut suunnittelemallamme tavalla ja nämä tilanteet on kuvattu liitteessä 1. Yleensä ryhmäkertojen ajankäyttö jakaantui aloituksen, toiminnan ja lopetuksen välille siten, että aloitukseen ja lopetukseen käytettiin molempiin 5–15min. Toimintaan varattiin 30–45 min.

Aloitukseen ja lopetukseen liittyi rutiineja, jotka toistuivat jokaisella ryhmäkerralla. Ryhmän aloituksessa nuoret saapuivat ryhmätilaan yksitellen ja tämä mahdollisti vapaamuotoisen jutustelun ohjaajan kanssa. Kun kaikki nuoret olivat saapuneet paikalle, käytiin läpi millä mielellä kukin ryhmänjäsen oli kyseisenä päivänä. Tämän jälkeen kerrattiin edellisen tapaamisen teema ja toiminta sekä mitä nuorille jäi niistä mieleen. Tarkoituksena oli, että jos teema oli herättänyt ryhmän jälkeen nuorissa pohdintaa, he saisivat halutessaan jakaa ajatuksiaan. Muutamalla kerralla jotkut nuorista kertoivat pohtineensa jotain asiaa edellisen kerran teemaan liittyen. Joillain kerroilla aloitukseen sisältyi päivän teemaan orientoituminen ohjaajien draamaesityksen muodossa. Pidimme aloituksen samanlaisena läpi ryhmäprosessin, jotta se toisi nuorille turvallisuuden ja pysyvyyden tunnetta. Aloituksen jälkeen kerrottiin päivän teema ja ohjeistettiin tulevaan toimintaan.

Toimintojen suorittamisen jälkeen kokoontuimme pöydän ääreen ja nuoret kirjoittivat vihkoihinsa päivän teeman sekä joillain kerroilla liimasivat siihen toiminnan tuotoksia tai kirjoittivat pohdintojaan. Tarkoituksena oli rauhoittuminen ja ajatusten koonti

toimintojen jälkeen. Vihkot olivat henkilökohtaisia ja niiden avulla nuoret voivat pohtia vapaasti teemojen sisältöä omaan elämäänsä liittyen. Vihkoihin kirjoittamisen jälkeen nuoret täyttivät loppupalautteen ryhmästä. Loppupalautteet toteutettiin nimettöminä, jotta nuoret uskaltaisivat tuoda esiin myös kritiikkiä. Riskinä oli, että joku antaisi miellyttämisen halusta vain sellaisia vastauksia, joita olettaa ohjaajien haluavan kuulla. Nimettömyyden tarkoituksena oli välttää itsensä nolaamisen pelkoa, joka voi liittyä kyselyiden täyttämiseen ja kritiikin antamiseen (Taanila 2008: 33). Palautelomakkeet kerättiin vasta sitten kun kaikki olivat valmiita ja nuoret pitivät lomakkeita edessään siihen asti. Tämän tarkoituksena oli vähentää nuorten paineita täyttää palautelomake nopeasti ja samalla kannustaa nuoria pohtimaan vastauksiaan. Kun palautelomakkeet oli kerätty, ohjaaja kysyi oliko nuorilla vielä jotain mitä he haluaisivat sanoa tai jäikö jokin asia mietityttämään. Lopuksi kerrattiin seuraavan tapaamisen ajankohta ja teema sekä kiitettiin osallistumisesta.

Ympäristö

Ryhmää suunnitellessa tulee huomioida ympäristö, jossa tapaamiset toteutetaan. Tällä viitataan sekä fyysiseen, että sosiaaliseen ympäristöön. Fyysisen ympäristön tulisi olla ryhmän jäsenille mielekäs ja viihtyisä ja sen tulisi ohjata vapaamuotoiseen vuorovaikutukseen. Tähän voidaan vaikuttaa esimerkiksi istumajärjestyksen suunnittelulla, mikäli toiminta edellyttää sellaista. Ohjaajan pitäisi pyrkiä vaikuttamaan myös sosiaaliseen ympäristöön siten, että ryhmän jäsenet tuntisivat olevansa hyväksytyjä, arvostettuja ja että he saavat tarvitsemaansa tukea. (Howe – Schwartzberg 2001: 8.)

Ryhmä toteutettiin osaston toimintaterapiatiloissa. Nuorten alku- ja loppuhaastattelut sekä ryhmätapaamiset toteutuivat kaikki samassa tilassa. Tämä teki tilan nuorille tutuksi ja lisäsi siten turvallisuutta. Huoneessa oli soikea pöytä, jonka ääreen kokoonnuimme aina ryhmän aluksi ja lopuksi. Havainnoitsija istui sivussa, aina samassa paikassa. Paikka oli valittu siten, ettei havainnoitsija olisi ryhmän jäsenten selkien takana tai heidän ja oven välissä.

Ohjaajien työnjako

Ryhmässä oli kaksi ohjaaja, opiskelija ja osaston toimintaterapeutti. Kahden ohjaajan käyttöä suositellaan, jos se vain on mahdollista (Howe – Schwartzberg 2001:129).

Ohjaajat voivat jakaa keskenään vastuualueita. Kahden ohjaajan käyttö mahdollistaa myös vuorovaikutustilanteiden mallintamisen. (Howe – Schwartzberg 2001: 129.) Mahdollisia myöhemmin toteutuvia ryhmäprosesseja ajatellen koimme tärkeänä, että osaston toimintaterapeutti oli mukana ryhmäkerroilla. Tällöin hän sai ryhmästä omakohtaisen kokemuksen ja pystyi paremmin arvioimaan ryhmän soveltuvuutta osastolle ja hänen työtapoihinsa. Tulevaisuudessa ryhmää tulisi ohjaamaan toimintaterapeutti ja todennäköisesti sairaanhoitaja.

Toinen opiskelija osallistui ryhmäprosessiin havainnoitsijana. Hänen tehtävänä oli havainnoida ohjaajien strategioita, taitojen esiintymistä ja ryhmäkertojen sujumista. Havainnoitsija osallistui ohjaajien kanssa ryhmän suunnitteluun ja purkuun, tuoden esiin omia näkemyksiään ryhmästä. Hän havainnoi ryhmäkertojen aikana taitojen esiintymistä ACIS:n mukaan. Purkukeskustelussa käytiin läpi missä tilanteissa kyseisiä taitoja mahdollisesti ilmeni. Havainnoitsija edusti objektiivisempaa, ryhmän ulkopuolista näkökulmaa. Ohjaajien ja havainnoitsijan roolit pysyivät samoina koko ryhmäprosessin ajan, ja tämä toi ryhmään jatkuvuutta ja sitä kautta turvallisuutta. Havainnoitsijan rooli oli tärkeä myös ryhmäprosessin kannalta, sillä hän toi tietoa, jota ohjaajat eivät välttämättä huomanneet. Tässä työssä havainnoitsijan rooli painottui kehittämistehtävän aineiston tuottamiseen ja ryhmän toteutuksen arviointiin. Myöhemmin toteutuviissa ryhmissä ei todennäköisesti olisi mahdollisuutta käyttää havainnoitsijaa.

5.5 Ryhmän vaiheet

Ryhmä muuttuu ja kehittyy jokaisella ryhmätapaamisella ja sen vuoksi ohjaajan on ymmärrettävä ryhmäprosessin vaiheita. Jokainen ryhmä on yksilöllinen, mutta on tiettyjä vaiheita, jotka toistuvat lähes kaikissa ryhmissä (Howe – Schwartzberg 2001: 194). Ryhmällä on neljä vaihetta, jotka ovat suunnittelu-, muotoutumis-, kehittämis- ja lopetusvaiheet. Suunnitteluvaiheen sisältöä on kuvattu aiemmin, joten kuvaamme tässä ryhmän muotoutumis-, kehittämis- ja lopetusvaiheita. (Howe – Schwartzberg 2001: 132.)

Ryhmän muotoutumisvaihe

Ryhmän muotoutumisvaihe käynnistyy ensimmäisellä ryhmätapaamisella. Tähän vaiheeseen liittyy orientoituminen, tutustuminen ja ryhmään asettuminen. Ryhmän

jäsenet pohtivat sitä kuuluvatko he ryhmään ja hyväksytäänkö heidät. Ryhmä on usein tässä vaiheessa riippuvaisempi ohjaajasta ja ohjaajan roolia koetellaan. Tässä vaiheessa ryhmän tavoitteet tarkentuvat ja ryhmään muodostuu sisäinen ilmapiiri. Valitessaan toimintoja ohjaajan on tiedostettava missä vaiheessa ryhmä on ja minkälaiseksi ryhmän sisäinen ilmapiiri on muotoutunut. (Howe – Schwartzberg 2001: 170–171.)

Howe & Schwartzberg kuvaavat erilaisia strategioita, joita ohjaaja voi käyttää kussakin vaiheessa. Ryhmän muotoutumisvaiheessa yksi keino on ryhmän ilmapiiriin vaikuttaminen. Ohjaaja voi vaikuttaa omalla käyttäytymisellään siihen, minkälainen ilmapiiri ryhmään syntyy. Empaattinen ja myönteinen suhtautuminen edesauttaa hyväksyvän ja positiivisen ilmapiirin muodostumista. Toinen ohjaajan keino on ryhmän sääntöjen ja tavoitteiden selventäminen. Ensimmäisellä tapaamisella tulee tehdä selväksi mitä ryhmän jäseniltä odotetaan ja miksi ryhmä kokoontuu. Ryhmän alkuvaiheessa tavoitteet ja säännöt ovat usein ohjaajan asettamia. Ryhmän kehittymisen myötä, sen jäsenet osallistuvat enemmän ryhmän tavoitteiden ja sääntöjen tarkentamiseen. Kolmanneksi ohjaajan tulee valita tarkoituksenmukaisia toimintoja. Tässä on huomioitava ryhmän jäsenten taidot ja mielenkiinnon kohteet. Ohjaajan tulee pohtia miten paljon ryhmäläiset voivat vaikuttaa toimintaan ja kuinka kontrolloidusti ohjaaminen tapahtuu. (Howe – Schwartzberg 2001: 177–180.)

Ryhmän alussa nuorten keskinäinen kanssakäyminen oli melko vähäistä ja keskustelu oli ohjaajalähtöistä. Ensimmäisillä kerroilla toiminta oli rinnakkain tapahtuvaa, josta lopuksi keskusteltiin yhdessä. Ohjaajat kertasivat ryhmäkertojen aluksi ryhmän sääntöjä. Säännöt olivat: 1. Ryhmässä puhutut asiat ovat luottamuksellisia, eikä niistä keskustella osastolla. 2. Ei saa vahingoittaa itseä, eikä toisia. 3. Toisia ei saa loukata. 4. Ei ole oikeita tai väärä vastauksia. 5. Kaikki tunteet ovat sallittuja. 6. Töitä tai materiaaleja ei saa vahingoittaa. 7. Ryhmästä ei poistuta, ellei vointi mene huonoksi.

Ohjaajat pyrkivät korostamaan, että kaikilla oli vapaus olla oma itsensä ryhmässä. Ohjaajat pyrkivät myös antamaan positiivista palautetta ryhmän jäsenille. Osasta ryhmäkertojen loppupalautteiden vastauksista heijastui miellyttämisen halua ja ”oikeiden vastausten” antamista. Osa nuorista toi esiin pohtineensa onko ryhmä heille sopiva ja voisivatko he jatkaa siinä. Myös ohjaajat tarkkailivat nuorten vointia ja pohtivat ryhmän hyötyä kunkin nuoren kohdalla.

Ryhmän kehitysvaihe

Jos ryhmän kehitysvaiheessa aletaan saavuttaa tavoitteita, ryhmän jäsenille voi syntyä huoli siitä tulevatko he hyväksytyiksi vielä muutosten jälkeenkin. Tähän voi liittyä ryhmän turvallisuuden koetteleminen esimerkiksi erilaisten konfliktitilanteiden kautta. Ryhmän kehityksen seuranta ja arviointi ovat tärkeitä ja ohjaaja voi antaa ryhmän jäsenille vastuuta kehityksen havainnoinnista. Myös ryhmässä esiintyviä ongelmia tulisi seurata ja käsitellä. Tähän vaiheeseen liittyviä hankaluuksia voivat olla erimielisyydet tai riidat sekä apatia tai eristäytyminen. On tärkeä, että ohjaaja tunnistaa ryhmässä esiintyviä ongelmia ja että niitä käsitellään ryhmässä. (Howe – Schwartzberg 2001: 194–200.)

Howe & Schwartzberg (2001: 200–205) kuvaavat ohjaajien strategioita ryhmän kehitysvaiheessa. Yksi keino on tavoitteiden asettaminen ryhmän jäsenten kanssa. Ryhmän tavoitteet muotoutuvat ja tarkentuvat koko prosessin ajan ja lisäksi jokaisella tapaamisella on omat tavoitteensa. Ohjaajan tulisi käyttää verbaalista ja nonverbaalista viestintää ja antaa positiivista palautetta tukeakseen ryhmän jäseniä osallistumaan tavoitteiden asettamiseen. Toinen ohjaajan keino on toiminnan muokkaaminen. Kehitysvaiheessa ohjaaja oppii tuntemaan ryhmän jäseniä ja näkemään heidän kykyjään ja rajoituksiaan. Ohjaaja voi muokata toimintaa näiden mukaan joko siten, että henkilön rajoitukset eivät vaikuta toiminnasta suoriutumiseen tai siten että henkilö joutuu toiminnassa kohtaamaan omat rajoittavat tekijänsä. Kolmas keino on ryhmän jäsenten kannustaminen siihen että he löytäisivät itselleen sopivan, aktiivisen ja vastuullisen roolin ryhmän jäsenenä. Tähän liittyen ohjaajan tulisi arvioida minkälaiset taidot ryhmän jäsenillä on esimerkiksi palautteen antamisen ja vastaanottamisen tai päätösten tekemisen suhteen ja tukea näiden taitojen kehittymistä. (Howe – Schwartzberg 2001: 200–205.)

Ryhmän keskivaiheilla käyttämämme toiminnat vaativat enemmän ryhmätyötä ja keskinäistä vuorovaikutusta. Nuorissa alkoi ilmetä luottamusta ryhmää kohtaan sekä vapautuneempaa tunnelmaa. He aloittivat itse keskusteluja, esittivät spontaanisti toisilleen kysymyksiä ja antoivat toisilleen positiivista palautetta. Nuoret toivat myös esiin omia ideoita toiminnan suhteen ja uskalsivat heittäytyä. Vapautuneempi tunnelma kävi ilmi myös ryhmäkertojen loppupalautteissa, joissa nuoret kuvasivat vapautuneempaa olotilaa. Loppupalautteessa annettiin myös kritiikkiä. Nuoret toivat

enemmän esiin omia persoonallisuuksiaan ja myös sairauteen liittyvät tekijät tulivat näkyviin. Esimerkiksi erään nuoren keskittymisvaikeudet alkoivat näkyä. Toinen taas pyrki kontrolloimaan kaikkia tilanteita ja kolmas toi epävarmuuttaan näkyväksi myös toisille nuorille. Kun näitä sairauteen liittyviä ominaispiirteitä alkoi tulla esiin, pyrimme kiinnittämään niihin huomiota toimintojen muokkaamisessa. Tavoitteena oli, että kaikki nuoret voisivat osallistua toimintaan siten, että edellä mainitut piirteet eivät hallitsisi tilannetta ja nuoren toimintaa.

Ryhmän lopetusvaihe

Ryhmän lopetusvaiheessa käydään läpi kulunutta ryhmäprosessia ja pohditaan mitä on mahdollisesti opittu, sekä käsitellään eroon ja menetykseen liittyviä tunteita. Erityisesti viimeiset ryhmätapaamiset ovat tärkeitä. Ihmiset reagoivat eri tavoilla ryhmän loppumiseen. Jotkut voivat kokonaan kieltää ryhmän loppumisen tai vältellä sitä. Toiset voivat vetäytyä ryhmästä ennen kuin lopetusta aletaan käsitellä. Jotkut kokevat ahdistusta ja pelkoa tai masennusta ja vihaa. Usein ryhmän loppumiseen liittyy myös surun tunteita. Joku saattaa pyrkiä nostamaan uusia aiheita ryhmän käsiteltäväksi, vaikka ryhmällä ei enää ole aikaa käsitellä niitä. (Howe – Schwartzberg 2001: 219–220.)

Lopetusvaiheessa on erityisen tärkeää, että ohjaaja tunnistaa ryhmän jäsenten tunteita ja kannustaa heitä ilmaisemaan pelkojaan ja huoliaan. Ohjaajan tulisi näyttää ryhmän jäsenille kuinka kukin heistä on ollut tärkeässä roolissa rakentamassa ryhmää ja sen ilmapiiriä. Ryhmässä esiin nousevista menetyksen, vihan ja surun tunteista tulisi avoimesti keskustella. Ryhmälle on tarjottava mahdollisuus selvittää vielä kesken jääneitä asioita liittyen ryhmän jäsenten sekä ohjaajien väliseen vuorovaikutukseen tai ryhmän tavoitteisiin. Ryhmän lopetusvaiheessa ohjaajan tulisi antaa jokaiselle ryhmän jäsenelle palautetta hänen osallistumisestaan ryhmäprosessiin. Myös ryhmän jäsenet voivat antaa toisilleen palautetta. Ryhmässä voidaan pohtia kuinka opitut taidot siirretään jokapäiväiseen elämään tai uusiin tilanteisiin. Ohjaajan tulee muistuttaa tässäkin vaiheessa ryhmän luottamuksellisuudesta ja että ryhmässä käsitellyt asiat ovat edelleen luottamuksellisia vaikka prosessi päättyy. (Howe – Schwartzberg 2001: 220–221.)

Ryhmän puolivälin jälkeen kertosimme jokaisen ryhmäkerran alussa, montako tapaamista oli vielä jäljellä. Tämän tarkoitus oli valmistaa nuoria ryhmäprosessin

loppumiseen, jotta se ei tulisi yllättäen. Olimme varanneet erityisesti viimeisen ryhmäkerran koko prosessin kertaamiseen ja ryhmän loppumiseen liittyvien tunteiden käsittelyyn. Tällä kerralla kertosimme nuorten kanssa kaikkien ryhmäkertojen aiheet ja toiminnot. Nuoret keskustelivat myös ryhmäkerroilta mieleen jääneistä asioista. Tunteiden käsittelyä varten olimme suunnitelleet yhteismaalaustoiminnan. Tarkoitus oli että maalauksella voi tuoda tunteitaan näkyväksi itselleen ja jakaa niistä toisille haluamallaan tavalla. Lisäksi tarkoitus oli tuoda yhteisellä tuotoksella näkyväksi sitä miten jokaisella ryhmän jäsenellä oli ryhmässä tärkeä ja omanlainen roolinsa. Ohjeistuksessa kehoitimme nuoria maalaamaan paperin täyteen, jotta huomio ei menisi esimerkiksi siihen miten tunteita maalataan. Lopussa annoimme jokaiselle nuorelle positiivista palautetta ryhmään osallistumisestaan ja muistutimme nuoria tulevista loppuhaastatteluista.

Taulukossa 3 on esitetty vielä yhteenvetona toteutuneet ryhmäkerrat ja niiden teemat, sekä tavoitteet.

TAULUKKO 3. Ryhmäkerrat

	Teema	Tavoite
1	Orientaatio ja teemojen valinta	Perehtyä erilaisiin ihmissuhteisiin, tutustua ryhmäläisiin, ryhmän sääntöihin ja toimintaan, sekä valita tulevien kertojen teemat.
2	Miten ottaa toiset huomioon?	Tunnistaa kunnioittamiseen, arvontoon ja suvaitsevaisuuteen liittyviä tekijöitä.
3	Miten ihmissuhteita aloitetaan?	Tunnistaa hyvään vuorovaikutukseen liittyviä tekijöitä.
4	Mitä eleistä ja ilmeistä voi päätellä?	Tunnistaa ja harjoitella tilanteisiin sopivia eleiden, ilmeiden ja asentojen käyttöä.
5	Mitä tehdä jos toinen ärsyttää?	Löytää rakentavia tapoja ilmaista ärtymystä.
6	Miten olla eri mieltä?	Tunnistaa ja harjoitella eri tapoja mielipide-erojen ilmaisussa.
7	Lopetus	Ryhmäprosessin tapahtumien kertaaminen ja eroon liittyvien tunteiden käsittely.

6 RYHMÄSTÄ KERÄTTY TIETO JA KEHITTÄMISKOHTEET

Keräsimme ryhmään liittyen aineistoa, jonka oli tarkoitus auttaa selvittämään ryhmän kriittiset kohdat ja kehittämistarpeet. Keräsimme aineistoa eri lähteistä. Havainnoitsija keräsi tietoa jokaiselta ryhmäkerralta havainnoimalla taitojen esiintymistä ja oppimiskeinoja. Ryhmäprosessin aikana keräsimme nuorilta tietoa jokaisesta ryhmäkerrasta ”Palaute ryhmäkerrasta” -lomakkeella. Ryhmäprosessin päätyttyä haastattelimme kaikkia ryhmään osallistuneita nuoria ja toimintaterapeuttia. Toteutimme myös kyselyn nuorten omahoitajille. Käyttämämme kyselyt, haastattelut ja havainnointilomakkeet löytyvät työn lopusta liitteinä. Aineiston keruun jälkeen tutustuimme jokaiseen aineistoon ja niistä esiin nouseviin näkökulmiin. Tämän jälkeen yhdistimme eri aineistoja sisältöjen yhteneväisyyksien perusteella.

Tämä työ ei ole tutkimuksellinen opinnäytetyö, vaan kehittämistyö ja sen vuoksi emme paneudu yksityiskohtaisesti tutkimusmenetelmiin. Toiminnallisessa opinnäytetyössä työhön varattujen resurssien huomiointi on tärkeää ja aineistoa ei tarvitse analysoida yhtä tarkasti ja järjestelmällisesti kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä. Laadullisen aineiston analysointitavoiksi suositellaan toiminnallisessa opinnäytetyössä teemoittelua tai tyypittelyä. (Vilkka – Airaksinen 2003: 56–64.) Edellä mainittuihin analysointitapoihin liittyy luokittelu, jossa selvitetään, montako kertaa kukin luokka esiintyy kyseisessä aineistossa. Teemoittelussa toimitaan kuten luokittelussa, mutta painotetaan teemojen sisältöjä, eikä vain määriä. Tyypittelyssä aineiston analyysi toteutetaan ryhmittelemällä se tiettyjen tyyppien mukaisesti. (Tuomi – Sarajärvi 2002: 95.) Aluksi tutustuimme aineistoihin teemoittelun avulla. Tämän jälkeen yhdistelimme eri aineistoja ja käytimme analysointiin tyypittelyä.

6.1 Ryhmästä kerätty aineisto

Keräsimme aineistoa viidestä eri lähteestä. Esittelemme aineistot ja niiden pääasialliset sisällöt sekä pohdimme aineistojen luotettavuutta.

Havainnointi

Havainnoitsijan lomakkeesta hyödynsimme taitojen sekä oppimiskeinojen esiintymisestä kerättyjä havaintoja. Havaintoja kertyi seitsemältä ryhmäkerralta, joista viidellä havainnoitiin taitoja ja oppimiskeinoja. Tämä johtui siitä, että emme olleet

liittäneet aloitus- ja lopetuskertaan mitään tiettyjä taitoja ja ryhmäkertojen tavoitteet eivät näillä kerroilla koskeneet vuorovaikutustaitojen oppimista. Havainnoitsija tarkkaili myös ryhmäkertojen sujuvuutta yleisesti. Tämän tarkoituksena oli palvella kyseistä ryhmäprosessia, eikä niinkään kehittämistyötä. Havainnoitsija tarkkaili kuhunkin ryhmäkertaan liittyvien taitojen esiintymistä. Ryhmäkerroilla oli tarkoitus harjoitella tiettyjä taitoja ja oletus oli, että kyseisten taitojen esiintyminen ryhmäkerroilla olisi edellytys tavoitteen saavuttamiselle. Havainnoitavia taitoja oli yhteensä 17 ja niistä jokaista esiintyi 3-4 nuorella vähintään yhdellä ryhmäkerralla. Havainnoitsija tarkkaili myös luvussa 3.3. kuvattujen oppimiskeinojen käyttöä ryhmässä. Mallintamista ja tiedollista oppimista esiintyi 4/5 ryhmäkerralla. Rooliharjoituksia käytettiin kolmella viimeisellä ryhmäkerralla.

Aineiston luotettavuuden kannalta ACIS:n käyttö havainnoinnissa oli tärkeää, koska siinä määritellään taitojen havainnointikriteerit. Havainnoitsija käytti havainnoinnissa tukena ACIS:n määritelmää kyseisestä taidosta, sekä sen *pätevästä suorittamisesta*. ACIS:ssa on määritelty myös *epävarman* (questionable), *tehottoman* (ineffective) ja *puutteellisen* (deficit) *suorituksen* kriteerit. Näitä ei hyödynnetty havainnoinnissa, koska tavoitteena oli taitojen pätevän suorittamisen oppiminen. Muita kriteerejä olisi kuitenkin voitu hyödyntää, koska ne ovat *pätevän suoriutumisen* esiasteita. Toisaalta havainnoitsija ei pitäytynyt tiukasti *pätevän suoriutumisen* kriteereihin. Myös osittain *pätevä suoritus* laskettiin esiintyväksi taidoksi. Tämän vuoksi aineistosta ei voida vetää johtopäätöstä, että taitojen *pätevää suorittamista* olisi esiintynyt edellä mainittuina kertoina. Osa voi olla myös epävarman suorituksen luokkaan kuuluvia. ACIS ei ollut havainnoitsijalle ennalta tuttu. Jos ACIS olisi ollut tutumpi, havainnoitsija olisi ehkä voinut tarkemmin pisteyttää esiintyviä taitoja ACIS:n kriteereiden mukaisesti. Tässä tilanteessa se ei kuitenkaan ollut mahdollista, koska havainnoitsija tarkkaili neljää nuorta ja lisäksi oppimiskeinoja sekä ryhmäkerran sujuvuutta.

Palaute ryhmäkerrasta

Ryhmäkertojen palautteiden tarkoitus oli saada tietoa nuorten kokemuksista. Kehittämisen kannalta tärkein kysymys oli se, jossa kysyttiin mitä nuorille jäi ryhmäkerrasta mieleen. Tarkoitus oli selvittää mitä nuoret olivat mahdollisesti oppineet ryhmäkerralla. Emme kuitenkaan halunneet kysyä suoraan ”mitä opit?”, koska ajattelimme, että tähän vastaaminen voi olla liian vaikeaa heti ryhmäkerran jälkeen.

Emme saaneet kyselystä sitä tietoa mitä olimme toivoneet. Osa nuorista jätti vastaamatta kyseiseen kohtaan. Yleensä vastaukset koskivat toimintaa tai sen tuotoksia, esimerkiksi ”näyttelemineen” tai ”märkä kissa.” Joissain vastauksissa eriteltiin tarkasti kyseiseen teemaan liittyviä asioita, mutta emme voineet pitää näitä kaikkia luotettavina, koska tiesimme yhdellä nuorella olevan tarve miellyttää ja antaa ”oikeita vastauksia”. Tämä tarve ilmeni myös ryhmäkerroilla. Palautelomakkeista saatu tieto oli kyseisen ryhmäprosessin kannalta tärkeä, koska saimme tietoa esimerkiksi toimintojen muokkaamista varten. Aineisto ei kuitenkaan palvellut kehittämistyötä, joten päätimme olla hyödyntämättä sitä tässä. Sen sijaan muokkasimme nuorten loppuhaastattelua siten, että kävimme siinä vielä jokaisen ryhmäkerran läpi.

Nuorten loppuhaastattelu

Loppuhaastattelut toteutettiin viikko ryhmän päättymisen jälkeen, yksilöllisesti samassa tilassa kuin ryhmäkerrat. Paikalla oli nuori, havainnoitsija, joka toimi kirjaajana ja ryhmän ohjaaja, joka haastatteli nuorta. Yksi nuorista toivoi, että toimintaterapeutti osallistuisi myös haastattelutilanteeseen ja tässä tilanteessa toimintaterapeutin rooli oli tukea nuorta ja esittää tarkentavia kysymyksiä. Haastattelussa käytiin ryhmäkerrat läpi ja pohdittiin teemojen nimiä ja ymmärrettävyyttä. Kysyimme myös nuorten kokemusta ryhmän vaikutuksesta omaan arkeen, sekä mielipidettä ryhmäkerroilla käytetyistä vihkoista. Haastatteluista saimme tietoa teemojen valintatilanteesta ja -perusteluista sekä teemojen nimistä. Nämä ja muista lähteistä saadut teematyöskentelyyn liittyvät tulokset on kuvattu luvussa 6.2.

Keräsimme myös tietoa ryhmässä käsiteltyjen teemojen liittymisestä nuorten arkielämään. Ensimmäisen kahden teeman (*Miten ottaa toiset huomioon?* ja *Miten ihmissuhteita aloitetaan?*) kohdalla yksi nuori koki molemmilla kerroilla aiheen liittyneen omaan elämäänsä. Lisäksi molempien kohdalla yksi nuori toi esiin aiheen liittyneen omaan elämäänsä jollain tavalla. Kaikki neljä nuorta kokivat teeman *Mitä eleistä ja ilmeistä voi päätellä?* liittyvän omaan elämäänsä. Kahden viimeisen teeman (*Mitä tehdä jos toinen ärsyttää?* ja *Miten olla eri mieltä?*) kohdalla 3/4 nuorta koki aiheen liittyvän omaan elämäänsä. 3/4 nuorta koki ryhmällä olleen vaikutusta käyttäytymiseensä ja/tai arkitilanteisiin. Nuoret kertoivat oppineensa esimerkiksi tulkitsemaan eleitä ja ilmeitä, etsimään vaihtoehtoisia ratkaisuja ongelmatilanteisiin sekä huomioimaan toisten mielipiteitä. Yksi nuori toivoi, että teemaa *Miten*

ihmissuhteita aloitetaan? olisi käsitelty useammalla kerralla. Kysyimme nuorilta myös heidän mielipidettään vihkoista ja niiden tarpeellisuudesta. 3/4 nuorta koki, että vihkosta oli ollut hyötyä ryhmäprosessin kulun muistamiseksi. 2/4 nuorta kertoi tutkineensa vihkoa ryhmän ulkopuolella.

Luotettavuuden kannalta oli tärkeää pohtia ketkä toteuttaisivat haastattelun. Päätimme, että toimintaterapeutti ei osallistuisi haastatteluihin, koska hän olisi jatkossakin osastolla nuorten kanssa ja lähes kaikilla nuorilla oli yksilölliset terapiasuhteet toimintaterapeutin kanssa. Yksi nuori kuitenkin toivoi, että toimintaterapeutti olisi mukana haastattelussa, jolloin asetelma oli erilainen hänen ja muiden nuorten välillä. Tämä saattoi vaikuttaa aineiston luotettavuuteen, koska kaikkia haastatteluja ei toteutettu samalla tavalla. Haastattelutilanteissa ryhmää ohjannut opiskelija toimi haastattelijana ja havainnoitsija kirjasi vastaukset. Ohjaajalla ja nuorilla oli jo olemassa luottamuksellisempi suhde kuin havainnoitsijalla. Näin ollen nuorille voisi olla helpompi keskustella ohjaajan kanssa ryhmäprosessista. Toisaalta olemassa oleva suhde saattoi myös vaikuttaa vastauksiin. Esimerkiksi nuori saattoi kokea, että ohjaajalle oli hankala antaa kritiikkiä, koska hän oli ollut merkittävässä roolissa ryhmän kannalta. Päädyimme kuitenkin siihen, että ohjaaja haastattelisi nuoria, koska ryhmäprosessista keskustelu voisi kuitenkin olla helpompaa ohjaajan kanssa, joka oli itse osallistunut siihen. Ryhmäkerran palautteissa esiintynyttä miellyttämisen ja oikeiden vastauksien antamisen tarvetta saattoi näkyä myös loppuhaastatteluissa. Pyrimme minimoimaan tätä riskiä korostamalla, että kyseessä oli viimeinen kerta kun tapaisimme nuoria ja korostamalla vaitiolovelvollisuuden jatkumista ryhmäprosessin jälkeen.

Toimintaterapeutin haastattelu

Toimintaterapeutin haastattelussa oli kolme aihepiiriä, joita kysymykset koskivat. Nämä olivat toteutunut ryhmä, teematyöskentely ja tulevaisuus. Haastattelu toteutettiin viikko ryhmäprosessin loppumisen jälkeen ja haastattelukysymykset annettiin luettavaksi etukäteen. Toimintaterapeutti oli pääosin tyytyväinen toteutuneeseen ryhmään, mutta koki sen olleen hänelle raskas, koska ryhmäkerrat toteutuivat niin tiiviisti. Toimintaterapeutti koki ryhmän hyväksi hoitomuodoksi ja erityisesti sopivaksi osaston tilanteeseen, jossa muita toimintaterapiaryhmiä ei ole. Hän kuitenkin koki osaston suhtautumisen ryhmää kohtaan ristiriitaisena. Hän korosti myös tiedottamisen ja moniammatillisen yhteistyön tärkeyttä. Mikäli opinnäytetyöaikataulut eivät olisi

rajoittaneet ajankäyttöä, toimintaterapeutti olisi toteuttanut ryhmän kerran viikossa. Hän olisi keskittynyt muutamaa teemaan, jota olisi käsitelty useammalla kerralla. Toimintaterapeutti koki teematyöskentelyn asiakaslähtöiseksi työskentelytavaksi ja aiheet nuorille ajankohtaiseksi. Hän pohti, että nuoret eivät ehkä itse olisi osanneet nimetä teemoja ja nosti myös esiin muutaman kehittämissuunnitelman teemojen nimille. Toimintaterapeutti koki, että hän voisi toteuttaa vastaavanlaisia ryhmiä tulevaisuudessa, mikäli sopiva työpari löytyisi. Hän pitäisi ryhmään osallistuvien nuorten määrän neljässä, mikä olisi osaston kontekstissa realistinen ja ryhmä toteutuisi suljettuna. Ryhmässä aloittaminen toteutuisi ihannetilanteessa kolmannella viikolla hoitoa. Tällöin nuori ehtisi asettua osastolle ja ryhmän osallistumisen tarvetta ehdittäisiin arvioida. Suurin osa nuorista oli kahdeksan viikon mittaisella tutkimusjaksolla ja toimintaterapeutti pohti sopisiko ryhmä kuitenkin paremmin kuntoutusosastolle.

Pyrimme vaikuttamaan luotettavuuteen antamalla toimintaterapeutille kysymykset etukäteen, jolloin hän ehtisi pohtia vastauksiaan. Haastattelutilanteessa pyrimme pitäytymään valmiissa kysymyksissä. Esitimme joitain tarkentavia kysymyksiä, mutta emme kommentoineet hänen vastauksiaan tai lähteneet keskustelemaan ryhmästä hänen kanssaan. Tilanteen teki haastavaksi se, että kaikki kolme olimme suunnitelleet ja toteuttaneet ryhmää yhdessä ja tutkijan roolin ottaminen oli vaikeaa. Päädyimme siihen, että havainnoitsija haastattelisi toimintaterapeuttia, koska hän oli edustanut ryhmässä ulkopuolista näkökulmaa. Pohdimme myös, miten työyhteisön väliset suhteet ja historia vaikuttivat toimintaterapeutin vastauksiin, erityisesti liittyen kysymykseen yhteistyöstä osastohenkilökunnan kanssa.

Omahoitajien kysely

Omahoitajien lokeroihin jaettiin kyselylomake, joihin pyydettiin sähköpostitse nimettömät vastaukset. Vastausaikaa annettiin yhdeksän päivää. Olimme henkilökohtaisesti keskustelleet kahden nuoren omahoitajan kanssa palautteen antamisesta ja toimintaterapeutti kertoi keskustelleensa kahden muun omahoitajan kanssa. Saimme vastauksen kahden nuoren omahoitajilta (jatkossa omahoitaja 1 ja omahoitaja 2). Omahoitaja 1 koki ryhmästä olleen hyötyä nuorelle, esimerkiksi nuori oli ollut vapautuneempi sosiaalisissa tilanteissa ja uskaltanut ottaa enemmän kontaktia muihin osaston nuoriin. Omahoitaja 2 ei osannut sanoa oliko nuori hyötynyt ryhmästä ja koki, ettei vuorovaikutustaidoissa ollut tapahtunut muutosta. Omahoitaja 1 kertoi

nuoren oppineen päättäväisyyttä ja tilanteiden pohtimista eri näkökulmista. Molemmat omahoitajat kokivat, että vastaavanlaisesta ryhmästä olisi hyötyä nuorisopsykiatriselle osastolle. Omahoitaja 2 koki saaneensa riittävästi tietoa ryhmästä. Omahoitaja 1 sai tietää miten nuorella oli ryhmässä mennyt, mutta hän olisi halunnut saada enemmän tietoa.

Aineiston luotettavuutta vähensi se, että vain kaksi omahoitajaa vastasi kyselyyn. Näin ollen emme saaneet kattavaa kuvaa omahoitajien näkökulmasta. Pohdimme syitä miksi vain kaksi omahoitajaa vastasi kyselyymme. Osastohenkilökunnan keskinäiset suhteet sekä omahoitajien käsitys toimintaterapiasta voivat vaikuttaa tähän. Olisi ollut myös tärkeää käydä keskustelemassa henkilökohtaisesti jokaisen omahoitajan kanssa, jolloin olisimme voineet korostaa, että oli tärkeää saada tietoa myös heiltä. Kyselyn toteuttajien tapaaminen ja heidän kanssa keskustelu olisi myös ehkä kannustanut vastaamiseen. Emme pystyneet tapaamaan kaikkia hoitajia, koska he tekevät kolmivuorotyötä eivätkä kaikki olleet paikalla ryhmäkertojen toteutumisaikana.

Yhdistimme kaikki aineistot ja etsimme niistä yhteisiä tekijöitä. Ryhmittelimme aineiston kahden pääryhmän mukaan, jotka olivat teematyöskentely ja sen kehittäminen sekä ryhmän hyöty ja sen kehittäminen.

6.2 Teematyöskentely ja kehittäminen

Teematyöskentelystä saimme tietoa nuorten ja toimintaterapeutin haastattelujen avulla. Aineistosta nousi kolme alaryhmää, jotka ovat teemojen valinta, teemojen nimet, sekä teemojen liittyminen nuorten arkeen.

Teemojen valinnan koki vaikeaksi 2/4 nuorta. Yksi kertoi vaikeuden liittyneen jännittämiseen ja kielitaitoon. Loput nuorista koki teemojen valinnan helpoksi tai osittain helpoksi. Nuoret valitsivat ryhmässä käsiteltävät teemat mielenkiinnonkohteidensa ja omien kokemustensa perusteella. Esimerkiksi yksi nuori toi esiin valintaperusteitaan: ”Valitsin ton *Mitä tehdä jos toinen ärsyttää?* kun mulla palaa helposti pinna pikkusiskon kans.” Valintatilannetta voisi jatkossa yrittää helpottaa käymällä teemojen sisällöt tarkemmin läpi nuorten kanssa ennen valinnan tekoa. Teemat olisi voinut ehkä näyttää nuorille jo alkuhaastattelussa, jotta he olisivat voineet pohtia valintaa etukäteen. Teemojen valinnalle tulisi antaa tarpeeksi aikaa ja kannustaa kysymään tarkentavia kysymyksiä. Olisi tärkeää, että kaikki saisivat teemojen nimet

omalla äidinkielellään ja jos se ei ole mahdollista, nuoren kanssa tulisi käydä kahden kesken läpi teemojen sisällöt.

Teemojen nimien kysymysmuoto koettiin hyväksi. Yksi nuori kertoi kysymysmuodon olevan sopiva, koska ”nuori itse aina kysyy.” Toimintaterapeutti koki valmiiksi nimetyt teemat hyvinä, koska nuoret eivät välttämättä olisi itse osanneet nostaa esiin sosiaaliseen osallistumiseen liittyviä aiheita. Antamalla nuorille mahdollisuus valintojen tekemiseen, asiakaslähtöinen työskentelytapa voitiin säilyttää. Nuorten mielestä vaikeimmin ymmärrettävä teema oli *Mitä on tilan antaminen?* Toimintaterapeutti pohti teemoja *Miten ihmissuhteita aloitetaan?* ja *Mitä jos ihmissuhde on loppumassa?* Hän mietti viittaako sana *ihmissuhde* liikaa parisuhteeseen. Kun haastattelimme tuttavapiirin nuoria teemojen nimistä, *ihmissuhde* -sanaa ei mielletty vain parisuhdetta koskevaksi, mutta kyseessä oli vain kolmen nuoren näkemys. Näiden teemojen nimiä tulisi yhä kehittää.

Kysyimme nuorilta myös teemojen liittymisestä heidän omaan arkeensa. Kunkin käsitellyn teeman kohdalla vähintään yksi nuori koki sen arkeensa liittyväksi. Kaikki tai suurin osa nuorista kokivat teemat *Mitä eleistä ja ilmeistä voi päätellä?*, *Mitä tehdä jos toinen ärsyttää?* sekä *Miten olla eri mieltä?* omaan elämään liittyviksi. Nuoret kokivat monien draamaharjoitusten vastanneen arkielämän tilanteita ja peilasivat niitä omaan elämäänsä. Esimerkiksi yksi nuori toi esiin pohdintojaan teemaan *Miten olla eri mieltä?* liittyen: ”...et voi erimielisyydestä huolimatta olla hyviä kavereita.” Keräsimme tietoa vain niistä teemoista, joita ryhmässä käsiteltiin. Tällöin kolme teemaa *Mitä jos ihmissuhde on loppumassa?*, *Mitä sanattomilla säännöillä tarkoitetaan?* ja *Mitä on tilan antaminen?* jäivät pois. Jatkossa voisi selvittää laajemmalla otoksella teemojen liittymisestä nuorten arkeen, erityisesti niiden kolmen, joita ei ryhmässämme käsitelty.

6.3 Ryhmän hyöty ja kehittäminen

Saimme tietoa ryhmän hyödystä nuorten ja toimintaterapeutin haastattelujen, havainnoitsijan muistiinpanojen, sekä omahoitajien kyselyiden avulla. Yleisesti ryhmän vaikutuksia voidaan luokitella sen mukaan milloin ne ilmenevät. On lyhyen aikavälin, keskivaiheen ja pitkän aikavälin vaikutuksia. Lyhyen aikavälin vaikutukset voivat olla tiedollista oppimista tai muutosta asenteissa. Keskitason vaikutuksilla viitataan muutokseen käyttäytymisessä ja pitkän aikavälin vaikutuksilla muutoksiin taidoissa, toiminnallisessa pätevyudessa, tai olosuhteissa. (Braveman – Suarez-Balcazar –

Kielhofner – Taylor 2006: 613.) Opinnäytetyömme tarkoituksen ja aikarajoitusten puitteissa tutkimme vain lyhyen aikavälin vaikutuksia. Pidemmän aikavälin vaikutusten seuranta ja arviointi jäi toimintaterapeutin ja osastohenkilökunnan mahdollisuuksien mukaan toteutettavaksi. Aineistosta nousi kolme alaryhmää aiheeseen liittyen. Nämä olivat ryhmän hyöty ja kehittäminen nuorille, nuorisopsykiatriselle osastohoidolle sekä toimintaterapeutille.

Toimintaterapeutti ja enemmistö nuorista kokivat ryhmästä olleen hyötyä tai sillä olleen vaikutusta nuorten arkeen. Toinen omahoitaja ei osannut sanoa oliko nuori hyötynyt ryhmästä. Toinen koki nuoren hyötyneen ryhmästä, esimerkiksi nuori oli saanut uskoa omaan pärjäämiseen sosiaalisissa tilanteissa ja hänen itseluottamuksensa oli lisääntynyt. Havainnoitsija seurasi teemaan liittyvien taitojen esiintymistä ryhmäkerroilla. Hän havaitsi, että jokaisella ryhmäkerralla teemaan liittyviä taitoja esiintyi vaihtelevasti, kuitenkin aina vähintään yhden nuoren käyttäytymisessä. Taidot, joita nuoret tai heidän omahoitajansa kertoivat nuorten oppineen, olivat yhteistyö, kontakti, muiden kunnioittaminen, eleet ja ilmeet, puhuminen, itseilmaisuus sekä puolensa pitäminen. Esimerkiksi yksi nuori oli uskaltanut ottaa enemmän riskejä ja kontaktia toisiin nuoriin osastolla. Taidot, joita esiintyi ryhmäkerralla lähes kaikilla nuorilla, mutta joita haastatteluissa tai omahoitajien kyselyissä ei nostettu esiin olivat huomion suuntaaminen, sitoutuminen, puheen ylläpito, huomion keskittäminen, sekä asennot.

Pohdimme miten jatkossa voisi saada ryhmän vaikutuksia paremmin näkyväksi. Tässä ACIS voisi olla tukena. Toimintaterapeutti voisi esimerkiksi havainnoida nuoria ACIS:n avulla osastolla ennen ryhmän alkua ja jonkin aikaa ryhmän loppumisen jälkeen. Tämän jälkeen toimintaterapeutti voisi käydä tuloksia yksilöllisesti läpi nuorten kanssa nostaen esille vahvuuksia tai kehittymisiä. Myös omahoitajien kanssa olisi hyvä käydä tuloksia läpi ja keskustella siitä miten hoitaja voisi jatkossa tukea nuorta taitojen kehittämisessä.

Toimintaterapeutti sekä molemmat omahoitajat kokivat, että vastaavanlaisesta ryhmästä olisi jatkossa hyötyä nuorisopsykiatriselle osastolle. Yhteistyötaho-osastolla ei ollut ryhmiä, jotka painottaisivat vuorovaikutusta. Aihe koettiin nuorille tarpeelliseksi ja ajankohtaiseksi. Osastokonteksti toi haasteita ryhmän toteuttamiseen, esimerkiksi osaston koko ja hoitajaksojen pituus nousivat aineistosta esiin. Toimintaterapeutti koki, että viisi nuorta olisi ryhmän ihannekoko, mutta neljä nuorta oli realistisempi määrä. Hän toi myös esiin, että hän toteuttaisi ryhmän kerran viikossa, kun taas toteutuneessa

ryhmässä tapaamisia oli kahdesti viikossa. Toteutuneessa ryhmässä opinnäytetyömme aikataulut sanelivat pitkälti ryhmän ajankohdan, keston ja tapaamisten lukumäärän. Mikäli ryhmä toteutettaisiin kerran viikossa, tapaamisia tulisi olemaan vähemmän kuin toteutuneessa ryhmässä. Toimintaterapeutti oli sitä mieltä, että jatkossa ryhmä tulisi toteuttaa tarpeen ilmenemisen mukaan. Tiedonkulku ja moniammatillinen yhteistyö nousivat toimintaterapeutin ja omahoitajien kyselystä kehitettäviksi asioiksi osastokontekstiin liittyen. Toteutuneessa ryhmässä tiedonkulku oli pääosin toimintaterapeutin vastuulla. Toimintaterapeutti nosti esiin myös moniammatillisen yhteistyön kehittämisen. Tietoa ja kokemuksia tulisi jakaa lääkärin, opettajien, omahoitajien sekä psykologin kanssa. Tämä kuitenkin vaatisi kaikkien osapuolten aktiivisuutta.

Toimintaterapeutti koki saaneensa ryhmästä paljon henkilökohtaista hyötyä. Hän kertoi saaneensa rohkeutta kokeilla uudenlaisia toimintoja ja virikkeitä myös yksilöterapioihin. Toimintaterapeutti pohti ryhmän vaativia resursseja. Erityisesti ryhmän suunnittelu, purku ja kirjaaminen olisivat aikaa vieviä. Hän korosti myös motivoituneen ja asiantuntevan työparin tärkeyttä. Haasteeksi toimintaterapeutti koki uuden työmuodon tuomisen osastolle. Hän kertoi kohdanneensa ristiriitaista suhtautumista ryhmää kohtaan. Ryhmästä oli myös hyötyä toimintamahdollisuuksien arvioinnille, koska tiiviissä ryhmäprosessissa nuorten ongelmat korostuivat. Ryhmää suunniteltaessa emme olleet pohtineet ryhmän hyötyä arvioinnin näkökulmasta. Suurin osa nuorista on osastolla tutkimusjaksolla ja ryhmästä saatavaa tietoa voisi hyödyntää osana arviointia. Esimerkiksi ACIS:n systemaattisempi käyttö voisi tuoda uudenlaista tietoa tutkimusprosessiin. Toimintaterapeutti kertoi, että osastolla toteutuviissa tutkimuksissa ei yleensä käsitellä sosiaalisen osallistumisen aihetta.

6.4 Kehittämiskohteet

Olemme koonneet yhteenvetona aineistoista nousseet kehittämiskohteet, joita olisi syytä jatkossa huomioida.

- Teemojen nimiä tulisi kehittää nuorille ymmärrettävämmiksi. Teema *Mitä on tilan antaminen?* koettiin vaikeasti ymmärrettävänä. Nuorten miellelyhtymiä sanasta *ihmissuhde* voisi myös selvittää. Olisi tärkeää, että kaikki nuoret saisivat teemat omalla äidinkielellään.

- Teemojen valintatilanne koettiin osittain vaikeaksi. Tilannetta voisi pyrkiä helpottamaan käymällä teemojen sisällöt läpi nuorten kanssa tai antamalla teemojen valintaan enemmän aikaa.
- Ohjaamassamme ryhmässä ei käsitelty teemoja *Mitä jos ihmissuhde on loppumassa?*, *Mitä sanattomilla säännöillä tarkoitetaan?* ja *Mitä on tilan antaminen?*. Aineiston mukaan ryhmässä käsitellyt teemat liittyivät enimmäkseen nuorten arkeen. Jäljelle jääneiden teemojen liittymistä arkeen tulisi vielä selvittää.
- Ryhmän ohjaajan tulisi tutustua ACIS:n, jotta sitä voisi hyödyntää ryhmän suunnittelussa ja toteutuksessa. Jatkossa voisi pohtia miten ACIS:ta voisi hyödyntää enemmän ryhmässä, esimerkiksi toimintamahdollisuuksien arvioinnissa.
- Moniammatillinen yhteistyö ja tiedonvaihto nousi aineistosta kehittämiskohteeksi.
- Aineistosta nousi esiin osastokontekstin tuomat haasteet, kuten hoitajaksojen pituus ja nuorten määrä osastolla. Ryhmää tulisi muokata osaston asettamien rajoitusten ja nuorten tarpeiden mukaiseksi.

7 POHDINTA

Opinnäytetyöhömmme liittyi kaksi prosessia: ryhmämuotoisen toimintaterapian kehittämisprosessi nuorisopsykiatriselle osastolle ja käytännön ryhmäprosessin toteutus. Opiskelijoina roolimme näissä prosesseissa olivat hyvin erilaiset. Ryhmäprosessissa toimimme ohjaajana ja havainnoitsijana henkilökohtaisesti osana kyseistä ryhmää ja sen tapahtumat vaikuttivat meihin. Toisaalta osastohenkilökunnan näkökulmasta olimme ulkopuolisia henkilöitä ja tämä saattoi herättää epäluuloa tai hämmennystä. Kehittämisprosessissa ja raportin laatimisessa pyrimme etäännyttämään itsemme ryhmästä ja ottamaan objektiivisemmän, kriittisen tarkkailijan roolin.

Erilaiset roolit asettivat hyvin erilaisia vaatimuksia, joiden välillä tasapainoilu oli ajoittain hankalaa. Pyrimme pitämään roolimme ryhmämuotoisen toimintaterapian kehittäjinä ja ryhmäprosessin toteuttajina erillään. Esimerkiksi ryhmän toteutuksen aikana keskityimme vain rooliimme ryhmäprosessin ohjaajana ja havainnoitsijana, jättäen kehittämis- ja raportointityön odottamaan. Pyysimme myös ryhmäprosessista ulkopuolisia henkilöitä lukemaan opinnäytetyöraportin tekstejä ja kommentoimaan niitä. Pidimme myös taukoja kirjoittamisesta, jotta saisimme tekstiin objektiivisempaa näkökulmaa.

Kehittämistyömme tuloksena oli toteutunut ryhmä ja tieto, jota olimme siitä keränneet. Osaston toimintaterapeutti sai ryhmän kautta henkilökohtaisen kokemuksen sosiaalista osallistumista tukevan toimintaterapiaryhmän ohjaamisesta kyseisellä osastolla ja uskomme tämän helpottavan vastaavanlaisen ryhmän ohjaamista tulevaisuudessa. Saimme ryhmästä myös tietoa kehittämiskohteista ja aiheista, joita tulisi jatkossa tutkia.

Kävimme esittelemässä valmista työtä työelämän yhteistyötahosairaalan osaston osastokokouksessa. Paikalla olivat osaston lääkärit, psykologi, osastonhoitaja sekä työvuorossa olleet hoitajat. Saamamme palautteen mukaan ryhmä koettiin hyödylliseksi ja nuorille ajankohtaiseksi. Osaston lääkäri pohti myös ryhmän soveltamista avohoidon kuntoutujille. Kokouksessa keskusteltiin myös työparista, jota toimintaterapeutti tarvitsisi jatkossa ryhmien ohjaamiseen. Lääkäri ehdotti, että toimintaterapeutille hankittaisiin työpariksi toisen osaston toimintaterapeutti. Esittelimme opinnäytetyötä toimintaterapeutin toiveesta myös nuorisopsykiatriassa tai sosiaalihuollossa työskentelevien toimintaterapeuttien yhteistyökokouksessa. Paikalla oli kahdeksan toimintaterapeuttia. Aihe herätti paljon keskustelua ryhmän soveltamisesta eri ympäristöihin. Erityisesti laitimamme teemat ja niihin liittämämme taidot koettiin perustelluiksi ja toimintaterapeutit pohtivat niiden hyödyntämistä työssään.

Keräämämme tiedon mukaan taitojen kehittämisellä voidaan vaikuttaa henkilön osallistumiseen (Kielhofner 2008: 101–102; Santoro ym. 2008: 423–425). Ryhmässä pyrimme vaikuttamaan nuorten sosiaaliseen osallistumiseen juuri taitojen harjoittelun avulla. Pohdimme mitkä muut tekijät vaikuttivat nuoren osallistumiseen. Emme esimerkiksi käsitelleet ympäristön vaikutusta ryhmässä. Jatkossa vastaavanlaisissa ryhmissä voisi pohtia sosiaalista osallistumista laajemmassa näkökulmassa, esimerkiksi tahdon, tottumusten ja suorituskyvyn kautta.

Ryhmässä käyttämämme toiminnot olivat mielestämme sopivia. Saimme niistä myös positiivista palautetta toimintaterapeutilta ja nuorilta. Yksi nuori toi esiin odottavansa ryhmätapaamisia: ”Ryhmään on kiva tulla ja jännä nähdä mitä tänään tehdään.” Jotkut toiminnot olivat nuorille vieraita, mutta he kokeilivat niitä innokkaasti ja saivat onnistumisen kokemuksia. Toimintaterapeutti toi myös esiin saaneensa toiminnoista uusia ideoita omaan työhönsä. Toiminnot olivat yleensä kestoaltaan sopivia tunnin mittaiselle ryhmätapaamiselle ja kehityimme ryhmäprosessin aikana myös ajankäytön suunnittelussa.

ACIS:n vuorovaikutustaitojen määritelmien käyttö auttoi ryhmän havainnoinnissa ja toimintojen suunnittelussa. ACIS:sta löytyvien *pätevän suoriutumisen* kriteereitä kannattaisi jatkossakin hyödyntää ryhmäkerran tavoitteiden suunnittelussa ja seuraamisessa. Ryhmätapaamisten tavoitteina oli kyseiseen teemaan liitettyjen taitojen *pätevän suorituksen* harjoittelu. Jatkossa ACIS:ta voisi hyödyntää enemmän myös arviointimenetelmänä. Nuorille voisi esimerkiksi toteuttaa alku- ja loppuarvioinnit ACIS:n avulla. Tämä vaatisi toimintaterapeutin perehtymistä ACIS:n käyttöön. Emme tutustuttaneet osaston toimintaterapeuttia ACIS:n käyttöön ennen ryhmää, koska tässä ryhmässä havainnoitsija hyödynsi ACIS:ta.

Opinnäytetyöprosessin ajan teimme tiivistä yhteistyötä osaston toimintaterapeutin kanssa ja saimme häneltä palautetta ja kehittämisohjeita. Yhteistyö toteutui puhelini- ja sähköpostikeskusteluina, suunnittelutapaamisina sekä ryhmätapaamisten ohjaamisena ja purkukeskusteluina. Yhteistyö osaston muuhun henkilökuntaan oli melko vähäistä ja toteutui lähinnä toimintaterapeutin välityksellä. Välitön yhteistyö osastohenkilökunnan kanssa toteutui kehittämis- ja kokouspäivinä, jolloin kävimme esittelemässä opinnäytetyön ideoita sekä myöhemmin valmiin työn tuloksia. Keskustelimme lisäksi kahden nuoren omahoitajien kanssa. Yhteistyötä osastohenkilökunnan kanssa olisi kannattanut tehdä enemmän, mutta käytännön tekijät, kuten hoitajien lomat ja työvuorot rajoittivat sitä. Keskinäinen yhteistyömme sujui hyvin ja mahdollisesti ammatillisen keskustelun. Ryhmäprosessin aikana saimme toisiltamme palautetta ja kehittämisohjeita ryhmän ohjaamiseen ja havainnointiin.

Ryhmäprosessin toteuttaminen oli antoisaa ja saimme siitä lisää käytännön kokemusta toimintaterapeutin työstä. Opimme erityisesti ryhmän suunnittelusta, ohjaamisesta ja havainnoinnista sekä asioista, joita niissä on otettava huomioon. Verrattuna

yksilölliseen toimintaterapiaan, ryhmässä haasteena oli nuorten keskinäisen vuorovaikutuksen tukeminen ja sen havainnointi. Kehittämistyötä tehdessämme opimme, että oli tärkeää kerätä tietoa monesta eri lähteestä. Kehittämistyöhön liittyi monta eri tekijää: toimintaterapeutti, ryhmään osallistuneet nuoret sekä osastohenkilökunta, joten oli tärkeää, että eri tekijöiden äänet saatiin kuuluviin. Opinnäytetyöprosessin kuluessa kehityimme erilaisten tiedonkeruumenetelmien suunnittelussa ja hyödyntämisessä, esimerkiksi sopivien haastattelutekniikoiden valinnassa.

Nuorisopsykiatriassa työskentelevät toimintaterapeutit voivat hyödyntää opinnäytetyötämme sosiaalista osallistumista tukevien ryhmien suunnittelussa ja toteutuksessa. Toimintaterapeutti voi esimerkiksi hyödyntää laatimiamme teemoja ja niihin liittämiamme taitoja. ACIS:n tutustuminen ja sen käyttäminen voi myös antaa lisää ideoita ryhmän suunnitteluun. Teemojen nimiä käytettäessä, on syytä pohtia niiden ymmärrettävyyttä siinä ympäristössä, jossa itse työskentelee. Liitteessä 1 kuvatut toiminnot on tarkoitettu ideoiden herättelyyn, mutta ei sellaisinaan toistettaviksi. Ohjaamamme ryhmän nuoret pitivät toiminnoista, mutta ne eivät välttämättä toimisi toisen ryhmän kohdalla, sillä toiminnot tulee aina valita asiakkaiden kiinnostusten mukaisesti. Muilla aloilla työskentelevät toimintaterapeutit voivat soveltaa opinnäytetyötämme kohderyhmälleen sopivaksi ammatillisen harkintansa mukaan.

LÄHTEET

- Aalberg, Veikko – Siimes, Martti 2007: Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Nemo.
- Ahtela – Katajisto-Korhonen – Kivekäs 2005: Vaikeuksia viestinnässä? : ACIS-arviointimenetelmän soveltuvuus mielenterveyskuntoutujien kommunikaatio- ja vuorovaikutustaitojen arviointiin. Opinnäytetyö. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Toimintaterapian koulutusohjelma.
- Autism Information Center 2007. Centers for Disease Control and Prevention. Verkkodokumentti. Päivitetty 1.11.2007. <<http://www.cdc.gov/ncbddd/autism/symptoms.htm#social>> . Luettu 21.8.2008.
- Braveman, Brent – Suarez-Balcazar, Yolanda – Kielhofner, Gary – Taylor, Renée 2006: Using Research to Develop and Evaluate Programs of Service. Teoksessa Kielhofner, Gary: Research in Occupational Therapy. Methods of Inquiry for Enhancing Practice. Philadelphia: F. A. Davis Company. 607–619.
- Forsyth, Kristy – Lai, J. – Kielhofner Gary 1999: The assessment of communication and interaction skills (ACIS): Measurement properties British Journal of Occupational Therapy 62 (2). 69–74.
- Forsyth, Kristy – Salamy, Marcelle – Simon, Sandy – Kielhofner, Gary 1998: A User's Guide to the Assessment of Communication and Interaction Skills (ACIS). Chicago: UIC.
- Haglund, Lena – Thorell, Lars-Håkan (2004) Clinical perspective on the Swedish version of the assessment of communication and interaction skills: stability of assessments. Scandinavian Journal of Caring Sciences 18 (4). 417–423.
- Hofland, Laila – Kivistö, Anu 2005: Toiminta on nuorten kieli. Ehkäisevä draamaprojekti siirtymävaihetta tukemassa. Opinnäytetyö. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Toimintaterapian koulutusohjelma.
- Honkanen, Mari – Rantio, Anni 2001: Toimintaterapian soveltuvuus nuorisosäätiön toimintaorganisaatioon. Taustutkimus kahden nuoren vuorovaikutuksen ilmenemisestä toimintaterapiaryhmässä. Opinnäytetyö. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Toimintaterapian koulutusohjelma.
- Howe, Margot – Schwartzberg, Sharan 2001: A Functional Approach to Group Work in Occupational Therapy. 3 painos. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- ICF, Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. 2004. Jyväskylä: Stakes.
- Kaasinen, Jaana 2002: Toimintaterapiaryhmä Itäisellä nuorisos asemalla. Uuden toimintamuodon vaatimukset. Opinnäytetyö. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Toimintaterapian koulutusohjelma.
- Kauppila, Reijo 2007: Ihmisen tapa oppia. Johdatus sosiokonstruktiiviseen oppimiskäsitykseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Kauppila, Reijo 2005: Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kiviranta, Hanna-Leena – Penttimikko, Ada 2006: ”Voin olla kanssakäymisessä ilman viinaakin”. Toiminnasta tukea vuorovaikutukseen Järvenpään sosiaalisairaalan toimintaterapiaryhmässä. Opinnäytetyö. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Toimintaterapian koulutusohjelma.
- Lougher, Lesley 2001: Occupational Therapy for Child and Adolescent Mental Health. Edinburgh: Churchill Livingstone.
- Marttunen, Mauri – Kaltiala-Heino, Riittakerttu 2007: Nuorisopsykiatria. Teoksessa Lönnqvist, Jouko – Heikkinen, Martti – Henriksson, Markus – Marttunen, Mauri – Partonen, Timo (toim.): Psykiatria. Helsinki: Duodecim. 591–630.
- Mielenterveysbarometri 2007. Mielenterveyden keskusliitto. Verkkodokumentti. <<http://www.mtkl.fi/@Bin/66301/Mielenterveysbarometri+2007.pdf>>. Luettu 6.6.2008.
- Moilanen, Irma 2004: Käytöshäiriöt. Teoksessa Teoksessa: Moilanen, Irma – Räsänen, Eila – Tamminen, Tuula – Almqvist, Fredrik – Piha, Jorma – Kumpulainen, Kirsi (toim.): Lasten- ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim. 265–275.
- Opetus-opiskelu-oppimiskäsityksistä. Virtuaali ammattikorkeakoulu. Verkkodokumentti. Päivitetty 24.5.2004. <<https://www.amk.fi/opintojaksot/041005/1081111669900/1085399771565/1085400274915/1085402716101.html.stx>>. Luettu 26.8.2008.
- Rantanen, Päivi 2004: Nuoruusikä. Teoksessa Moilanen, Irma – Räsänen, Eila – Tamminen, Tuula – Almqvist, Fredrik – Piha, Jorma – Kumpulainen, Kirsi (toim.): Lasten- ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim. 46-49.
- Rantanen, Päivi 2004: Nuoruusiän psykoosit. Teoksessa Moilanen, Irma – Räsänen, Eila – Tamminen, Tuula – Almqvist, Fredrik – Piha, Jorma – Kumpulainen, Kirsi (toim.): Lasten- ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim. 301–307.
- Romppanen 2001: Nuorten päihteidenkäyttäjien arviointi toimintaterapiassa: kommunikaatio- ja vuorovaikutustaidot. Opinnäytetyö. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. Sosiaali- ja terveysala. Toimintaterapian koulutusohjelma.
- Räsänen, Eila 2004: Mielialahäiriöt ja itsetuhokäyttäytyminen. Teoksessa: Moilanen, Irma – Räsänen, Eila – Tamminen, Tuula – Almqvist, Fredrik – Piha, Jorma – Kumpulainen, Kirsi (toim.): Lasten- ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim. 218–232.
- Salo-Chydenius, Sisko 2004: Mitä on asiakaskeskeisyys toimintaterapian mielenterveystyössä? Kuntoutus 2. 29–40.
- Santoro, David – Sobocinski, Sylvia Valerio – Klippel-Tancreti, Cristina 2008: Social participation. Teoksessa Meriano, Catherine – Latella, Donna: Occupational Therapy Interventions. Function and Occupations. USA: SLACK Incorporated. 423-465.

- Sigelman, Carol – Rider, Elizabeth 2006: Life-Span Human Development. 5. painos. Kanada: Thomson Wadsworth.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2008: Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma: KASTE-ohjelma 2008–2011. Helsinki.
- Stakes 2006: Psykiatristen sairaalapalvelujen käyttö 2006. Verkkodokumentti. Päivitetty 10.12.2007. <https://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2008/liitetaulukot/Tt08_08liitetaulukot.pdf>. Luettu 4.9.2008.
- Stakes 2004: Psykiatristen sairaalapalvelujen käyttö 2000-2004. Verkkodokumentti. Päivitetty 13.12.2005. <http://www.stakes.fi/NR/rdonlyres/C6631BE0-E0B1-47C0-8FCA-F9DC09DE6692/0/Tt29_05.pdf>. Luettu 10.10.2008.
- Sumsion, Thelma 1999: A Study to Determine a British Occupational Therapy Definition of Client-Centred Practice. The British Journal of Occupational Therapy 62 (2). 52-58.
- Taanila, Aki 2008: Määrällisen tutkimuksen suunnitteluvaihe. Verkkodokumentti. Päivitetty 14.4.2008. <<http://myy.haaga-helia.fi/~taaak/t/suunnittelu.pdf>>. Luettu: 10.9.2008.
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2002: Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.
- Vilkka, Hanna – Airaksinen, Tiina 2003: Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Workman, Don – Kielhofner, Gary 2006: Integrity and Ethics in the Conduct of Human Subject Research. Teoksessa Kielhofner, Gary: Research in Occupational Therapy. Methods of Inquiry for Enhancing Practice. Philadelphia: F. A. Davis Company. 468-485.

ENSIMMÄINEN RYHMÄKERTA

Aihe: Orientaatio

Tavoite: Perehtyä erilaisiin ihmissuhteisiin, tutustua ryhmäläisiin, ryhmän sääntöihin ja toimintaan, sekä valita tulevien kertojen teemat.

Toiminta: Kollaasin tekeminen ihmissuhteista.

Ryhmän kulku:

Esittely (ohjaajat, havainnoitsija ja ryhmän jäsenet).

Ryhmän tavoite, kesto ja tapaamisten määrä.

Ryhmän säännöt.

Yhteensä 10-15 min

Pohdintaa omista ihmissuhteista ja niiden nimeäminen A2-kartongille.

Kollaasin tekeminen näistä ihmissuhteista (kuvia lehdistä).

Purkukeskustelu, jossa kaikki näyttävät työnsä ja kertovat siitä halutessaan.

Keskustelua miltä työskentely tuntui.

Yhteensä 30-40 min

Teematyöskentelyn selittäminen ja teemojen valinta.

Loppupalautteen kerääminen.

Lopetus.

Yhteensä 10-15 min

TOINEN RYHMÄKERTA

Aihe: Miten ottaa toiset huomioon?

Tavoite: Tunnistaa kunnioittamiseen, arvontoon ja suvaitsevaisuuteen liittyviä tekijöitä. Tähän liittyviä taitoja ovat huomion suuntaaminen, kontakti muihin ja muiden kunnioittaminen.

Toiminta: Savityön tekeminen henkilöstä tai hahmosta, joka huomioi toisia.

Ryhmän kulku:

Millä mielellä ryhmään?

Sääntöjen kertaus.

Valittujen teemojen läpikäyminen.

Yhteensä n. 10 min

Kukin nuori kirjoittaa lapulle henkilön tai hahmon nimen, joka ottaa toiset huomioon.

Hahmon muotoilu savesta.

Hahmot asetetaan keskelle pöytää ja niiden tutkiminen.

Purkukeskustelu, jossa kaikki esittelevät hahmonsia ja kertovat miksi sen valitsivat / miten hahmo ottaa toisia huomioon.

Toinen ohjaaja kirjaa ominaisuudet ylös ja lopuksi käydään läpi mitä ominaisuuksia löytyi.

Yhteensä n. 40 min

Nuorille annetaan vihkot, joissa on yksi sivu jokaista ryhmäkertaa kohden. Nuoret kirjoittavat vihkoon päivän aiheen ja kokemuksen siitä kun on ottanut toisia huomioon tai tullut huomioiduksi.

Vihkoon liimataan myös lappu missä savihahmon nimi.

Loppupalautteen kerääminen.

Lopetus.

Yhteensä n. 10 min

KOLMAS RYHMÄKERTA

Aihe: Miten ihmissuhteita aloitetaan?

Tavoite: Tunnistaa hyvään vuorovaikutukseen liittyviä tekijöitä. Tähän liittyviä taitoja ovat sitoutuminen, itseilmaisuus, puheen ylläpito, huomion keskittäminen ja kontakti muihin.

Toiminta: Sarjakuvien muokkaaminen ja jatkaminen tilanteista, joissa hahmot tutustuvat toisiinsa.

Ryhmän kulku:

Millä mielellä ryhmään?

Kertaus viime kerran aiheesta.

Edellisen kerran ominaisuuslapun (minkälainen ihminen ottaa toiset huomioon) liimaaminen vihkoon.

Yhteensä n. 10 min

Nuoret tutkivat valmista ohjaajien tekemää sarjakuvaa hahmoista, jotka ovat vasta tavanneet. Sarjakuvissa teemaan liittyvät taidot eivät toteudu.

Keskustelua siitä mitä hahmot voisivat tehdä toisin ja miltä hahmoista ehkä tuntuu.

Nuorille annetaan sama sarjakuva ilman tekstejä ja he keksivät ryhmänä uudet tekstit, jossa vuorovaikutus on sujuvampaa.

Sama toistetaan vielä kahdella eri sarjakuvalla.

Yhteensä n. 30 min

Kullekin nuorelle jaetaan yksi tyhjä sarjakuvaruutu, johon jatkavat haluamaansa sarjakuvaa siitä miten ihmissuhde kehittyy jatkossa. Nämä liimataan vihkoon.

Loppupalautteen kerääminen.

Lopetus.

Yhteensä n. 20 min

NELJÄS RYHMÄKERTA

Aihe: Mitä eleistä ja ilmeistä voi päätellä?

Tavoite: Tunnistaa ja harjoitella tilanteisiin sopivia eleiden, ilmeiden ja asentojen käyttöä. Tähän liittyviä taitoja ovat eleet, ilmeet ja asennot.

Toiminta: Ihmispatsaiden tekeminen, jotka ilmentävät erilaisia tunnetiloja.

Ryhmän kulku:

Millä mielellä ryhmään?

Kertaus viime kerran aiheesta

Orientoivat ohjaajien esittämät draamatilanteet, jossa asentoja, ilmeitä ja eleitä liioitellusti tai hyvin rajoittuneesti.

Keskustelua draamatilanteista.

Yhteensä n. 15 min

Ohjeistuksena tehdä kahdesta henkilöstä patsaat, jotka kuvaavat annettuja tilanteita (toinen voittanut lotossa, toinen ei; toinen rikkonut toisen omaisuutta; henkilöt katsoneet yhdessä kauhuelokuvan; kesäloma on peruttu)

Ensimmäisessä tilanteessa nuoret muotoilevat patsaat ohjaajista, myöhemmin voivat itse halutessaan olla patsaita.

Keskustelua mitä patsaiden asennot ja ilmeet viestittävät.

Lopuksi keskustelua siitä, miltä työskentely tuntui.

Yhteensä n. 15-30 min

Vihkoon päivän aihe.

Loppupalautteen kerääminen.

Lopetus.

Yhteensä n. 10 min

Huom. Tämä ryhmäkerta ei kestänyt 60 minuuttia, koska olimme varautuneet alussa käsittelemään ryhmän keskeyttämistapausta, jota ei tapahtunutkaan. Olimme myös arvioineet ihmispatsaiden tekoon kuluvan ajan pidemmäksi kuin nuoret siihen tarvitsivatkaan.

VIIDES RYHMÄKERTA

Aihe: Mitä tehdä jos toinen ärsyttää?

Tavoite: Löytää rakentavia tapoja ilmaista ärtymystä. Tähän liittyviä taitoja ovat puolensa pitäminen, itseilmaisuus, yhteistyö ja huomion keskittäminen.

Toiminta: Luoda hahmo, jolla vaikeuksia itsensä hillitsemisessä ja dramatisoida vaihtoehttoisia toimintamalleja

Ryhmän kulku:

Millä mielellä ryhmään?
Jäljellä olevien kertojen määrän kertaus.
Kertaus viime kerran aiheesta.
Yhteensä n. 5 min

Pätkä elokuvasta, jossa henkilö menettää malttinsa.
Kohtauksen päähenkilöstä luodaan hahmo (nimi, ikä, työ jne.).
Nuoret suunnittelevat pareittain vaihtoehtoisen toimintatavan elokuvakohtauksessa esitetyille malttinsa menettämiselle ja esittävät sen toisille.
Keskustelua esitysten erosta suhteessa elokuvakohtaukseen ja toisten esityksiin.
Pohdintaa miksi nämä olisivat parempia toimintatapoja kuin alkuperäinen.
Ryhmäläiset keksivät hahmolle toisen tilanteen, jossa hahmo menettää malttinsa ja toistavat edellä kuvatun harjoituksen (suunnittelu, esitys, purku) tämän tilanteen kohdalla.
Loppuun keskustelua siitä miltä näyttelemisen tuntui.
Rooleista irrottautuminen. Kaikki sanovat jokaisen kohdalla yhteen ääneen ”*Sinä et ole ___ (roolihahmon nimi), vaan sinä olet ___ (oma nimi) ja sinä olet hyvä.*”
Yhteensä n. 35 min

Kullekin nuorelle jaetaan kuva henkilön päästä ja kahdesta ajatuskuplasta.
Ajatuskupliin täytetään mieleen jäänyt tilanne ja vaihtoehtoinen toimintamalli.
Henkilölle piirretään vartalo ja kasvot ja kuvat liimataan vihkoon.
Loppupalautteen kerääminen.
Lopetus.
Yhteensä n. 20 min

KUODES RYHMÄKERTA

Aihe: Miten olla eri mieltä?

Tavoite: Tunnistaa ja harjoitella eri tapoja mielipide-erojen ilmaisussa. Tähän liittyviä taitoja ovat puolensa pitäminen, puhuminen ja muiden kunnioittaminen.

Toiminta: Peli, jossa nostetaan pakasta tilanne, jossa ollaan eri mieltä ja tyyli, jolla erimielisyys ilmaistaan. Tilanne esitetään ryhmälle ja muut arvaavat, mikä tilanne oli ja mitä tyylejä käytettiin.

Ryhmän kulku:

Millä mielellä ryhmään?
Jäljellä olevien kertojen määrän kertaus.
Kertaus viime kerran aiheesta.
Ohjaajien draama: kaksi nuorta, joilla on eri mielipiteet siitä mitä he yhdessä tekisivät.
Hahmot eivät pääse yksimielisyyteen.
Keskustelua erimielisyyksien ilmaisemisesta.
Yhteensä n. 15 min

Nuoret keksivät ryhmänä 4 arkitilannetta, joissa ollaan eri mieltä ja kirjoittavat ne korteille.

Nuoret nostavat pareittain yhden tilanne- ja yhden tyylikortin.

Korttien pohjalta parit suunnittelevat hahmot, nimeävät ne ja suunnittelevat esityksen tilanteesta ja sen mahdollisesta ratkaisusta.

Parit esittävät esityksensä muulle ryhmälle.

Toiset yrittävät arvata tilanteen ja käytetyn tyylin.

Keskustelua siitä mitä muita tyylejä käytettiin tai olisi voitu käyttää, sekä tilanteen realistisuudesta omassa elämässä.

Sama toistetaan (suunnittelu, esitys, purku), mutta tällä kertaa parit nostavat yhden tilanne- ja kaksi tyylikorttia.

Loppuun keskustelua siitä miltä näyttäminen tuntui.

Rooleista irrottautuminen (kuten viime kerralla)

Yhteensä n. 30 min

Nuoret pohtivat tilannetta, jossa ovat itse olleet eri mieltä tai olisivat voineet olla eri mieltä ja kirjoittavat tai piirtävät sen vihkoonsa.

Kukin valitsee yhden tyylikortin sen mukaan mitä tyyliä tilanteessa käytti tai mitä olisi halunnut käyttää. Kortti liimataan vihkoon.

Nuoria kehoitetaan miettimään mitä muita tyylejä olisi voinut käyttää ja kirjoittamaan ne myös vihkoon.

Loppupalautteen kerääminen.

Lopetus.

Yhteensä n. 15 min

SEITSEMÄS RYHMÄKERTA

Aihe: Lopetus

Tavoite: Ryhmäprosessin tapahtumien kertaaminen ja eroon liittyvien tunteiden käsittely.

Toiminta: Yhteismaalaus, tehtävänä maalata ryhmänä iso paperi täyteen, siten ettei yhtään valkoista jää näkyviin. Taustalla soi musiikki ja ohjaaja käskee tietyin väliajoin vaihtamaan paikkaa.

Ryhmän kulku:

Millä mielellä viimeiseen ryhmätapaamiseen?

Keskustelua samana päivänä tapahtuneesta kouluammuskelukohtauksesta ja sen herättämistä tunteista.

Kertaus viime kerran aiheesta.

Yhteensä n. 20 min

Kukin nuori valitsee kolme väriä, joita käyttää maalaamisessa.

Nuoret asettuvat lattialle paperin ympärille ja maalaavat. Ainoa ohjeistus on, ettei valmiiseen työhön saa jäädä mitään valkoista näkyviin. Ohjaaja kertoo myös, että paikkoja tullaan vaihtamaan ja, että lopuksi työstä leikataan paloja.

Lopuksi välineiden puhdistus ja työn tarkastelu.

Keskustelua miltä yhteismaalaaminen ja paikkojen vaihtaminen tuntui.

Yhteensä n. 30 min

Kuluneen ryhmäprosessin läpikäyminen keskustelun avulla.
Tehtyjen töiden jakaminen. Työt saa joko säilyttää itsellään tai jättää tuhottavaksi.
Yhteiset työt tuhoetaan.
Ohjaaja kiittää nuoria ja antaa jokaiselle positiivista palautetta osallistumisesta.
Loppupalautteen kerääminen.
Yhteensä n. 15 min

Kukin nuori valitsee yhteisestä maalauksesta yhden kohdan, jonka leikkaa irti ja liimaa vihon takakanteen.
Lopetus.
Yhteensä 5-10 min

Huom. Samana päivänä oli tapahtunut kouluammuskelu-tapaus ja oli tärkeää antaa nuorille mahdollisuus käsitellä aihetta ryhmässä. Tämän vuoksi ryhmäkerran ajankäyttö ylitti sovitut 60 minuuttia.

Osasto X nuorille ja heidän huoltajilleen,

Olemme kaksi toimintaterapeuttiopiskelijaa Metropolia Ammattikorkeakoulusta, Helsingistä. Päättötyönä toteutamme yhteistyössä X sairaalan nuorisopsykiatrian osasto X kanssa toimintaterapiaryhmän, jossa paneudutaan erilaisiin sosiaalisiin tilanteisiin ja niissä toimimiseen. Ryhmän tavoitteena on vahvistaa nuorten sosiaalisia taitoja. Ohjaajina toimivat toimintaterapeuttiopiskelija ja osaston toimintaterapeutti. Toinen toimintaterapeuttiopiskelija osallistuu ryhmään havainnoitsijana. Ryhmäprosessin päätteeksi kokoamme toimintaterapeutille materiaalipaketin käytetyistä toiminnoista, jotta hän voi tulevaisuudessa ohjata vastaavanlaisia ryhmiä osastolla.

Valmis opinnäytetyö julkistetaan X sairaalassa henkilökunnalle, sekä Metropolia Ammattikorkeakoulussa, jonka kirjastoon jää yksi kappale valmiista työstä. Työ julkaistaan myös Metropolian kirjaston internetsivuilla verkkoaineistona. On tärkeää, että huolehdimme siitä, ettei nuoria voi tunnistaa valmiista työstä. Tämän vuoksi emme mainitse työssä nuorten nimiä, ikää tai sukupuolta, emme sairaalan nimeä tai aluetta, emmekä toimintaterapeutin nimeä. Opinnäytetyömme valmistumisen jälkeen ryhmää koskeva materiaali hävitetään asianmukaisesti.

Vaikka tarkoituksena ei ole kuvata ryhmään osallistuvia nuoria, vaan ryhmässä käytettyä toimintaa, tarvitsemme teiltä: nuoret ja huoltajat suostumuksenne, että saamme käyttää ryhmää materiaalina opinnäytetyössämme. Vastaaamme mielellämme mahdollisiin lisäkysymyksiinne.

Tiia Kalliola
Toimintaterapeuttiopiskelija
tiia.kalliola@metropolia.fi

Riikka Rättö
Toimintaterapeuttiopiskelija
riikka.ratto@metropolia.fi

Toimintaterapeutti

Jari Pihlava
Opettaja
jari.pihlava@metropolia.fi

Toini Harra
Yliopettaja
toini.harra@metropolia.fi

Annamme suostumuksen toimintaterapeuttiopiskelijoille Tiia Kalliolalle ja Riikka Rätölle käyttää X sairaalan osastolla X toteutettavaa toimintaterapiaryhmää materiaalina opinnäytetyössään.

Paikka ja aika

_____

Nuoren allekirjoitus ja nimen selvennys

_____

Huoltajan allekirjoitus ja nimen selvennys

HAVAINNOINTI LOMAKE

- Mikä onnistui
- Mikä ei onnistunut

Lista ohjaajien strategioista (ruksi perään)

- Mallintaminen
- Rooliharjoitukset
- Tiedollinen oppiminen

Lista ryhmäkerran taidoista

Miten ottaa toiset huomioon
huomion suuntaaminen
kontakti muihin
muiden kunnioittaminen

Miten olla eri mieltä?
puolensa pitäminen
puhuminen
muiden kunnioittaminen

Mitä eleistä ja ilmeistä voi päätellä?
ilmeet ja eleet
asennot

Miten ihmissuhteita aloitetaan?
sitoutuminen
itseilmaisuus
puheen ylläpito
huomion keskittäminen
kontakti muihin

Mitä jos ihmissuhde on loppumassa?
itseilmaisuus
puhuminen
kontakti muihin
huomion keskittäminen

Mitä tehdä kun toinen ärsyttää?
puolensa pitäminen
itseilmaisuus
yhteistyö
huomion keskittäminen

Mitä sanattomilla säännöillä tarkoitetaan?
katse
kysyminen
puheen säätely
tiedon jakaminen
puheen ylläpito
mukautuminen

Mikä on oma tila sosiaalisissa suhteissa?
fyysinen kontakti
asennot

Palaute ryhmäkerrasta

Ryhmän aikana minusta tuntui...

Ryhmäkerralla pidin..

Ryhmäkerralla en pitänyt..

Mieleeni jäi..

LOPPUHAASTATTELUT NUORILLE

Mitä jäi päällimmäisenä mieleen ryhmästä?

Millaisia odotuksia sinulla oli ryhmästä? Toteutuivatko ne?

Mitä mieltä oli teemojen nimistä? (*kysymysmuoto, ymmärsikö mitä ne tarkoittivat*)

	Aihe	Toiminta	Mitä kysytään
1	Orientaatio	Kollaasin tekeminen ihmissuhteista.	Miltä teemojen valinta tuntui? Oliko helppoa / vaikeaa? Ymmärsikö kaikkien teemojen sisällöt / nimet? Millä perusteella teki valintansa?
2	Miten ottaa toiset huomioon?	Savityön tekeminen henkilöstä tai hahmosta, joka huomioi toisia.	Mitä mieltä aiheesta? Liittyykö se omaan elämään, miten? Mitä ajatteli teeman sisältävän? Jäikö kaipaamaan jotain? Mitä ryhmäkerrasta jäi mieleen / opitko jotain, mitä?
3	Miten ihmissuhteita aloitetaan?	Sarjakuvien muokkaaminen ja jatkaminen tilanteista, joissa hahmot tutustuvat toisiinsa.	sama
4	Mitä eleistä ja ilmeistä voi päätellä?	Ihmispatsaiden tekeminen, jotka ilmentävät erilaisia tunnetiloja	sama
5	Mitä tehdä jos toinen ärsyttää	Luoda hahmo, jolla vaikeuksia itsensä hillitsemisessä ja dramatisoida vaihtoehtoisia toimintamalleja	sama
6	Miten olla eri mieltä?	Peli, jossa nostetaan pakasta tilanne, jossa ollaan eri mieltä ja tyyli, jolla erimielisyys ilmaistaan. Tilanne esitetään ryhmälle ja muut arvaavat, mikä tilanne oli ja mitä tyylejä käytettiin.	sama
7	Lopetus	Yhteismaalaus, tehtävänä maalata ryhmänä iso paperi täyteen, siten ettei yhtään valkoista jää näkyviin.	Mitä ryhmäkerrasta jäi mieleen / opitko jotain, mitä?

Mitä mieltä olit vihkoista? Oliko siitä hyötyä? Olisiko halunnut jakaa niitä asioita? Palasiko vihkoon kirjoitettuihin asioihin ryhmän ulkopuolella?

Onko ryhmällä ollut vaikutusta käyttäytymiseen ja/tai arkitilanteisiin, mitä?

Hei omahoitajat!

Ohjaamamme ryhmäprosessi on nyt päättynyt ja toivoisimme saavamme teiltä palautetta siitä.

Palautteen voi kirjoittaa vapaamuotoisesti sähköpostilla ja nuoren nimeä, nimikirjaimia tms. ei tarvitse laittaa viestiin. Opinnäytetyön aikataulujen vuoksi toivomme vastauksia mahdollisimman pian, mielellään 2.10.2008 mennessä.

Tässä kysymykset, joihin toivomme vastausta:

- 1. Onko nuori ottanut ryhmän puheeksi ja jos on, niin mistä asioista puhuitte?**
- 2. Onko nuoren vuorovaikutustaidoissa / käyttäytymisessä sosiaalisissa tilanteissa ollut huomattavissa muutosta?**
- 3. Hyötyikö nuori mielestäsi ryhmään osallistumisesta, jos hyötyi niin miten?**
- 4. Mitä tietoa sait ryhmästä ja oliko se mielestäsi riittävä?**
- 5. Voisiko vastaavanlaisesta toimintaterapiaryhmästä olla hyötyä osastolla jatkossa?**

Opinnäytetyömme kannalta, on tärkeää, että saamme tietoa ryhmästä myös teidän näkökulmasta. **Suuri kiitos!**

Terveisin
toimintaterapeuttiopiskelijat
Tiia Kalliola ja Riikka Rättö
tiia.kalliola@metropolia.fi
riikka.ratto@metropolia.fi

TOIMINTATERAPEUTIN HAASTATTELU

Toteutunut ryhmä:

1. Ryhmän tavoite oli *nuorten sosiaalisen osallistumisen tukeminen*. Miltä osin tavoite mielestäsi toteutui, miltä osin ei?
2. Millaisia odotuksia sinulla oli ryhmästä? Toteutuivatko ne? Jäikö joku puuttumaan, mitä?
3. Jos olisit itse suunnitellut ryhmän, mitä olisit tehnyt toisin? Miksi?
4. Mikä sinusta onnistui kuluneessa ryhmäprosessissa / mihin olet erityisen tyytyväinen?
5. Mikä ei onnistunut / mihin et ole tyytyväinen?

Teematyöskentely:

6. Mitä mieltä olit teematyöskentelystä (eli siitä että nuoret valitsevat annetuista teemoista heitä kiinnostavat aiheet)?
7. Miten teemojen valinta mielestäsi sujui?
8. Vastasivatko teemat niihin nuorten sosiaalisiin suhteisiin liittyviin ongelmiin, joita olet kohdannut työsi aikana?
9. Mitä hyötyä ja mitä haasteita teematyöskentelyyn liittyy?

Tulevaisuus:

10. Missä vaiheessa nuoren hoitoa tämäntyyppinen ryhmä voisi olla vaikuttavin?
11. Mikä on nuorten hoidon tavoite? Onko ryhmän tavoite yhteneväinen nuorten hoitotavoitteiden kanssa?
12. Sopiiko ryhmä tähän vaiheeseen nuorten hoitoa (suljettu osasto)? Miksi / miksi ei?
13. Jos ajattelee kaikkia kuntoutuspalveluja, joita nuoret osastojakson aikana saavat, miten tämä ryhmä siihen sopii?
14. Minkälaisia rajoituksia osastoympäristö ryhmälle asettaa?
15. Mitä tämänlaisen ryhmän toteuttaminen jatkossa vaatisi toimintaterapeutilta / sinulta?
16. Riittävätkö resurssit siihen? Miten siitä voisi tehdä helpompaa?